Контрольный экземпляр

Массо а мехкийн пролетареш, вовшахкхета!

СЕРЛОНО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАККХЕХЬАРЧА СОВЕТЕН МИНИСТРИЙ СОВЕТЕН ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувла 1923 шера дени ● ШИНАРА, 14 ФЕВРАЛЬ, 1984 ШУ. ● № 19 (6897). Мах 3 кап.

Советски Союза Коммунистически парте Центральни Комитета Пленумах бола

ИНФОРМАЦИОННИ ХОАМ

1984 шера 13 феврале хилар аргІана йоаца КПСС Центральни Комитета Пленум.

ЦК Политбюрос тІадилларагІа Пленум хьайийллар Политбюро члена, КПСС ЦК секретара **К. У. Черненкос.**

КПСС ЦК Генеральни секретарь, СССР Лаккхехьарча Совета Президиума Председатель Ю. В. Андропов кхалхарца дувзаденна ЦК Пленума доакъашхоша Юрий Владимирович Андропов дагалаьца йист ца хулаш гІайгІане минут яьккхар.

ЦК Пленумо белгалдаьккхар Советски Союза Коммунистически партена, деррига советски халкъа доккха халахетар хиниилга. Кхелхаа Коммунистически партен Советски паччахьалкхени гІоравьнна вола деятель, бокъонца вола патриот, ленинец, машари коммунизми бахьан къовсам лоаттабаьр.

Парте лоІамагІа партийни пачхьалкхени эггара лоархІамеча посташка волаш, Юрий Владимирович Андропова беррига шийн низ, знанеш, вахара геттара йоккха опыт дІаелар парте политика кхоачашъяра, нахацара бувзамаш чІоагІдара, Советски Союза экономически оборонии низ чІоагІбара.

Производствана ма могга интенсификаци яра, Іилма-технически прогресс сихъяра, халкъа бовхама доал делга эргадаьккха тоадара, кадрай бехктокхам, организованность, дисциплина лакхъяра, халкъа вахара материальни духовни хьал халданза тоадара тІаберзабаь КПСС XXVI съездо, цул тІехьагІа хиннача КПСС ЦК Пленумаша оттабаь никъ дІабахьара дукха теркам тІабахийтар Ю. В. Андропова.

Доккха дакъа лаьцад Ю. В. Андропова социалистически содружества мехкаша массе а оагІорахьара вІашн леладу гІулакхаш дегІадоаладара, дунен халкъашта юкъера коммунистически болхлойн болама цхьоагІои из кхотабенна овхари чІоагІдара, кортамукъен шоай лоІамен хилара тІехьа халкъаша лоаттабу нийсхон къовсам хьаллацара юкъе. Цо кулгал а деш дунен халкъашта юкъерча арене лерргІен тІагІерттан дІаккухьар вай партев пачхьалкхени арахьарча ленински политика никъ — термоядерни тІема кхерам дІабаккхара, империализмо агрессивни лехарашта чІоагІа хІама тохара, машари халкъий кхерамзлен чІоагІъяра никъ.

Пленумо белгалдаьккхар укх гІайгІанеча деношка коммунисташа, деррига советски халкъо парте ленински Центральни Комитета, КПСС ЦК Политбюрона гонахьа шоай мугІараш кхы а айхагІа кхотадеш хилар, парте ленински чурен арахьарен политика кхоачашъяра тІехь тІагІертца къовсам лоаттабе лаьрхІа хилар.

ЦК Пленума доакъашхоша чІоагІа хала а хеташ кодам бир венначун цІена кхоачарчен нахага.

ЦК Пленум хьежар КПСС ЦК Генеральни секретарь харжара дешага.

ЦК Политбюрос тІадилларагІа цу дешах лаьца къамаьл дир КПСС ЦК Политбюро члена, СССР Министрий Совета Председатела нов. **Н. А. Тихонова.** КПСС ЦК Генеральни секретаралла нов. К. У. Черненко харжа предложени елар цо.

Цхьа барт а болаш Пленумо КПСС Центральни Комитета Генеральни секретаралла хержар нов. **Черненко Константин Устинович.**

Цул тІехьагІа Пленуме къамаьл дир КПСС ЦК Генеральни секретара **К. У. Черненкос.** Цо дег тІара баркал аьлар парте Центральни Комитета шийх боккха тешам боларах.

Нов. **К. У. Черненкос** КПСС Центральни Комитета, Коммунистически партена тешам белар беррига шийн ниа, знанеш, вахара опыт вай мехка коммунизм хьалъяра декхараш толаме кхоачашдара, дІахо а СССР экономически оборонии низ чІоагІбара, советски халкъа вахара хьал тоадара, машар чІоагІбара, КПСС XXVI съездо оттадаь декхараш кхоачашдеча преемственность Іалашъяра, Коммунистически партен Советски пачхьалкхенои дІакхухьаш йола ленински чурен арахьарен политика кхоачашъяра дІалурсацлерах.

Цу тІехь ший болх чаккхбаьккхар ЦК Пленумо.

НОВКЪОСТА К. У. ЧЕРНЕНКО КЪАМАЬЛ

Деза новкъостий!

Дег тІара баркал оал Центральни Комитета членашта сай чІоагІа шийн дифах — ЦК Генеральни секретаралла харжарах. Аз бІаза кхетабу сайна тІабужаш бола Іадаьмате боккха бехктокхам. Кхетаду аз мел лоархІаме, мел Іалаьмате чоалхане ба бе беза болх. Центральни Комитета, партена дош лу аз, сайх бенна тешам боа ца бара, Юрий Владимирович Андропова лерргІен тІагІертташ чаккхбаьха вай парте принципиальни никъ шуца цхьана дІахобахьара сай деррига низаш, знанеш, эррига сай опыт йіса тІайохийтаргхьарах.

Организаторски таланто, хьаьгача творчески хьаькъало, теорен политикен ленинизмана тешаме хиларо, кердадар сихха холуши вдамий дийна опыт вІашегІтоха хоаши хиларо, вай мировоззрененен вахара хьисапаи, вай морала хийра мел долча хІаманца машар боацаш хиларо, Іинмерзен кура-сонта воацаш хиларо — цу деррингача хІамаша партенен халкъан юкъе Іалаьмате доккха сий даьннеп лоархІаши вар Юрий Владимирович.

Валха чоалхенен бехктокхамен участкаш тІелар дукха парте. Юрий Владимирович Андропове дикагІдола политически саген гІулакхаш къаьстта къаьга хьагучадаьлар КПСС ЦК Генеральни секретарен СССР Лаккхехьарча Совета Президиума Председателен посташ тІа из волча хана. Массаза а шийна хьалхашка латтача декхарий лаккхала хила а гІерташ дикховацар цо.

Юрий Владимировича оалда дакъа лаьцад хІанзарча этапе парте дІахьош бола массе оагІорахьара бистии нийсен никъ — дегІаена социализм эргайоахаш тоалра никъ вІащтІехьбаккхара Центральни Комитето, ЦК Политбюрос чаккхдоахача коллективни гІулакхашка. Цо кулгал а деш чаккхъьлар партен халкъен вахаре лоархІаме векаш а хинна дІаятта КПСС ЦК ноябрьски (1982 шера), июньски, декабрьски (1983 шера) Пленумаш. Пленумий решенешка дІахо творчески дегІа а боалабаьб, хьадда белгал а баьб КПСС XXVI съезда политически никъ.

Дукха низвни арахари дІателар Ю. В. Андропова советски нахье кхоллаиеча къахьегама маьрша хьалаш Іалашдер духьа, дунен халкъашта юкъерча арене социализма позиташ чІоагІъяр духьа.

Юрий Владимировича дика кхетадора, парте авторитет духбуала хьаст шие Іа кхоаш халкъага латтарца, къахьегамхой хьашташ нийса кхетаде, чаккхдоахаргдолча гІулакхий нийса марксистско-ленински программа дарна яла харца шийн кулгалдара хьал, шийн сай дола аьнтарани дакъа цо даьнххи хиларах латтила.

КПСС чурен арахьарен политика нийса хилара, хано дІадехарашкен цун хьалашнен хьсекка из хилара боакъонца тешал дола из политика деррингача халкъо дег тІара хьаллоацаш хилар. Хержача наькъагІа — коммунистически кхоллаиийн машарен наькъагІа бІубенна йода парти.

Нигта дар хьалхагІа. Нигта хургда массаза а!

Цхьабакъда, вай массане а кхета ма дой, новкъостий, цу наькъагІа ахк цхьа безам хилар дІанига дола. ЛерхІараш нийса оттаде хайна ца Іеш, тІагІертта уж кхоачашдергдола гІулакх де хала дез. моллагІа халонаш эша а деш. Бе боагІача тайпара мах бе беза карагІдаьнначун, из тІех а ца доахаш, цхьабакъда, е эша а ца деш. Цу тайпарча наькъо мара лоралаш политикерча гІалатех, хилча бакъахьа хетар даьр а лаьрхІа хьоттадара тІера хиларах, бІош хилийтац. Ленина лаьхача тайпара, «боакъонца вай «даьр» а фуд ца даьр а фуд» шьара бІаргаго.

Лоаца, болаш беш лоаца ха лакха кхел хиннай, новкъостий. Юрий Владимировича Андропова вай партенен пачхьалкхени керте этта къахьегаш. Вайна массанена а эшаш хургва из. Дунен чура дІавахар из халкъа боахам дегІабоагІийта низ болаш сихдара, 70—80 шераш доладелнача юххье мехка тІаэтта халонаш дІаяхара тІаберзабаь боккхен низтІкъалеш болх эггара сихбенначу ханна. ХІаьта а, вайна массанена а хоаш да, цу лоацача хана мел дукха хІама де вІаштІехьдаьннад парте, мел дукхача кердача берватеча дІамашна граждански бокъо къаьчай а практике чІоагІдеинад а. Юрий Владимировича кулгалдаш дІаболабаь болх хьалдацара дІахобахьара — воагІача тайпара из дагадаьра, политике лаьца никъ дІахохьолга Іалашдара дикагІйола способ.

Преемственность — цхьа моллагІа дола хІама дац, дийна, реальни гІулакх да. ХІаьта цуб массйн эггара хьалха сецах латт аьлча, из латт, юха ца а сецаш дІахьалхашкахьа ахарах. ХьалхагІа карагІа мел даьннарех кестІоттолга а еш ахарах, уж творчески дІаьхий а деш, кхоачашдинза дисача декхаравашта, таханарчен кхоанарчен бІарзагІа болча проблемашта коммунистий, болхлой класса, деррингача халкъа коллективни уйла, хьинар вІашагІа а дегІаш. ХІаьта цо вай массаза а дукхача хІамашта декхарийна а ду.

Вай парте низ цун цхьоагІоах. марксизмана-ленинизмана тешаме хиларах, наьха творчески хьинар дегІаккуален лостам теген,

(Нийсделлар 2-ча оагІо тІа).

Константин Устинович ЧЕРНЕНКО

Константин Устинович Черненко ваьв 1911 шера 24 сентябре Красноярски края, Новоселовски района Большая Тесь яхача юрта; [illegible]

КПСС член ва 1931 шера денз. Образовани лакхера я — чаккхъаьккхай педагогически институти ВКП(б) ЦК-ра парторганизаторий Лаккхера школен.

Къахьега воалаенна К. У. Черненко геттара зІамига волаш, кулакашта мехкагІа чулатташ. ДІахо болх беш цо мел льнихха ха комсомольски, цул тІехьагІа партийни органашка кулгалдара балхаца ювзаенна хиннай. 1929—1930 шерашка К. У. Черненко Красноярски края ВЛКСМ Новоселовски райкома пропаганда агитацен отдела заведующи хиннав. 1930 шера шийн лоІамагІа ЦІеча Эскаре вахав, 1933 шерага кхаччалца погранични бІуца гІулакх деш, пограничный застава партийни организаце секретарь хиннав.

Эскаре гІулакх даь ваьначул тІехьагІа К. У. Черненкос болх баьб Красноярски крае: парте Новоселовски Уярски райкомий про[illegible]

заведующелла, Красноярски краевой партийни просвещене ЦІен директоралла, парте Красноярски крайкома пропаганда агитацен отдела заведующе заместителалла, секретаралла.

1943 шера денз К. У. Черненко дешаш хул ВКП(б) ЦК-рча парторганизаторий Лаккхерча школе. Дийша ваьнначул тІехьагІа 1945 шера денз парте Пензенски обкома секретарь волаш болх бу цо. 1948 шера Молдавски ССР хьожаву. Молдаве Компарте ЦК пропаганда агитацен отдела заведующелла чІоагІъу. Цу гІулакха тІа волаш цо дукха низ знанеш дІаенной республика экономике культурен хьаяра, къахьегамхошта коммунистически кхетам балара.

1956 шера К. У. Черненко хьожаву КПСС ЦК аппарате болх бе, цига из керте отт пропаганда отдела сектора, цу цхьан хана из чІоагІъу «Агитатор» яхача журнала редакционни коллеге членалла. 1960 шера денз цо болх бу СССР Лаккхехьарча Совета Президиума секретариата начальник волаш. 1965 шера К. У. Черненко чІоагІъу КПСС ЦК Общи отдела заведующелла. 1966—1971 шерашка из — КПСС ЦК членалла кандидат. Парте XXIV съезде (1971 ш., март) из хорж КПСС Центральни Комитета членалла. хІаьта 1976 шера парте XXV съездал тІехьагІа хиннача КПСС ЦК Пленуме — КПСС ЦК секретаралла.

1977 шера денз — Политбюро членалла кандидат, хІаьта 1978 шера денз — КПСС ЦК Политбюро член. 7—10-злагІа хийрнача СССР Лаккхехьарча Совета депутат, ИтталгІа хержача РСФСР Лаккхехьарча Совета депутат. К. У. Черненко хиннав Европерча кхерамзлена цхьана гІулакхаш лелдарен Дунен халкъашта юкъерча совещане (Хельсинки, 1975 шу) делегаце член, герзаш дІадахара дешашта Вене хиннача переговорашта юкъе дакъа лоацаш (1979 шу).

Константин Устинович Черненко — Коммунистически партен Советски пачхьалкхени гІоравьнна деятель. Парте шийна тІадиллача деррига гІулакхашца цо хьахьийккхай лакха организаторски говзал, партийни принципиальность, Ленина сийлахь-доккхача гІулакха, коммунизма идеалашта мутІахьа хилар. К. У. Черненко — советски общества вахаре парте кулгалдара лоархІам лаьккбара, партийни пачхьалкхени балха стили методаши эргаьха тоалра, социалистически демократи дегІайоалара актуальни дешаех долча дукхача Іилмай балхий автор.

КПСС ЦК июньски (1983 ш.) Пленуме хІанзарча хьалашка КПСС идеологически болх тоабара кертера доставаш белгалдаь йола доклад йир К. У. Черненкос.

Даьхенна хьалхашка доккхий гІулакхаш карагІдуларах Социалистически Къахьегама ТІурпал аха цІи шоза еннай Константин Устиновичу Черненкона, Ленина кхо орден, Къахьегама Цеча Байраха кхо орден, Советски Союза дукха медалаш еннай. Из Ленински преме лауреат ва.

К. У. Черненкона социалистически мехкий лаккхера совгІаташ тийннад.

СУРТА ТІА: Коммунистически партен Советски пачхьалкхени кулгалхой Ю. В. Андропов тІехьаро [illegible] ба. ТАСС фотохроника.

НОВКЪОСТА К. У. ЧЕРНЕНКО КЪАМАЬЛ

(Дахьедоалар. Долалур 1-ча агIо тIа).

идейно-организационни уж кхотабе харах латт, тоххамах чаккхьаннача ленински принципашцеи методашцеи хьалхале а лелаеш. Шоана хоаш да, новкъостий, укх тIехкьарча хана вай Центральни Комитете, ЦК Политбюрое, Юрий Владимирович Андропова пачхьалкхен аппарата болх эргабоахаш тоабаре, партийни кулгалла стиль тоаяре дешашта мел чIоагIа уйла тIайохийтар. Царех цаI — партийни комитетий функцешк пачхьалкхена боахамеи органий декхарашк шоашта дахка хьадда къоастадар, цар балха тIара дублировани дIалаккхар. Из довзийтича политически доархIам боллаш доаш да. ХIьата дерригаа а даьц укхаза, гуччахьа аьлча, дайхка доагIача тайпара вIашт тIехьадаьккха. Советий, министерствий, предприятей хила боагIача тайпара шоай гIулакха дай боалаш, цар шоаш къестале деваш дола дешаш партийни органашта дIатIадехкаш хул. Боахама кулгалхошкара доал шоашка хьайдаре практико кадраш цаьлю. Цул соагIа, политически кулгалду орган йолча партийни комитете лоархIам къайбаре кхерам а боал цунах. Партийни комитеташ боахамга хьожилга — из эгара хьалха из боахам долабеш болча наха хьожилга да. Из шоашна а дагахьабале.

Новкъостий! Цхьа бутта ах бутт хьалха, ЦК декабрьски Пленуме, масса сагIорахьара мах баьбар вай кхоана социально-экономически дегIабара даьгьарча гIулакхий. ТIаьйча сопам тIа къаьстта белгалдаьккхад хьалхьа темп, декхараш практически кхоачашдара уйайра массане уйла кхоа ялийтар, экономикана дехьа партийни пачхьалкхени кулгала боарам тIа-тIа лакхбар, позитивни тенденцени хьинарегIа дегIаяйтадар, кхы лаьгIлургйоацаш уж лелаяр хIанз мел лоархIаме да. Пленума уж устаноавкаш дерригIа кхоачашдар — дуйхьал вай декхар.

Ерригача вай опыто бенъ: парте низ дукхбуйла лоархIаме хьаст массаза а бахаре цун буввам, миллионаш болча къахьегамхой граждански хьинар, производствена гIулакхашца, общественни вахара проблемашца даьлла санна цар делабу никъ хийцабалга, болгеи, дургболгеи.

Коммунистий парте декхар — шиъ никъ, шиъ решенеш, гIулакхаш эггара хьалха болхлой класса уйлаш, цун Iалаьмате бокхача социально-политически классовни сакхетамца дайи дистар. Владимир Ильич Ленина массаза а лакха мах баьб болха сага вахаро бакъдаь, шиъ дагардараш къьга, кхьдухьала дIаоалаш хилара, чIоагIа уйла тIайхийта ладувгIаш хиннад цо цунна хеташ, событейи наьхен бера маьхаге, цара юкъера лехаш кораденн хиннад цуна эггара сагоагIа долча хаттараш дала ответаш.

Болхлошта юкъера, хьалбеча социалистически гIирса хьалхарча юкьагера доагIача дешага ладувгIар, къахьегача нахаца дагадувлар — из тахан а хила деза хIара коммуниста-кулгалхочун эггара хьалхара декхар, цун дега кIоаргга хилавза даргдец аьнна хетар.

Халкъа инициатива шиъ ханнахьа бIаргаген хьаллабен хар, цу тIа а, эггара цIеpaгIча тайпара — балха моттиге гIулакхашкара оамал даь санна, творчески хилар гара волаванна пачхьалкхенна, общественна доал дехьа хьинаре даьгь лацаргIа кхачалца — цунах летт, вай мегаргдолаш да, вай прогресса лекъаргбоаца кхоачам. ХIара долча хIама шийна карагIа массаза доал вай экономика мел хилда а декхарийла а къахьегама коллективаш творчески починшта, цар шо-шоай, ала могадаш ма дарра, встречни планашта.

Дега чIоагIа дика хетар ду къахьегама оасарие планал соагIа 1 процент лакхьелгеи продукци хьаярга дIадодар 0,5 процент ахм тIа а доаделгеи вIаштIехьдаьнкха аьнна декабрьски Пленума баь тIахьехам мехнарча къахьегама коллективашца шерре хьалдацаро. Из декхар [illegible] чашдара къахьегамхой айденнача патриотически хьинаро, низо, корта болаш дIадоладьча гIулакхаша лоттадуу толам Iалаьмбаь хургболгах.

Сона хетачох, байъахье зе цун чотагIа къа мел хиннa средстваш а ресурсаш а, хIьата уж кIезига яц — советски нахa къахьегама а быта а хьалаш, медицински гIулакх делга тоадара, гIишлош хьалъяра хьожаяра лешага хьежача. Парте политика кертера де лерайча — массе а оагIорахьара сага йоаккхо яро дизза дIа ма декхара хургдар яц.

Ма дарра аьлча, новкъостий, вай, хетаргахьа, уйла е езаргъа къахьегамхой творчески дIадоладераш, новаторствана материальни а моральни а дикагIа стимулировани яра.

Советски строя шиъ дарде уал социальни нийсо. ХIьата цох латт цуи Iалаьмате бокха низ. Цудухьа салла доархIаме да хIара декхарча гIулакхашка дувцар алапех е премеех, квартираш е путевкаш дIахьекаярах, награжденеш ярах дар аьнна, — цхьан дешаца аьлча, дерригa а нийсонца, вай юкъарча гIулакха хIара сага юкъехьоча даьъага хьежна лорзагIа ца доахкаш дар.

Укхаза боах бе хIама да партийни, профсоюзни, комсомольски организацешта, боахама кулгалхошта. Дукха хIама тийша да къахьегама коллективех шоаех. ХIана цар я законодательни хьисапе дIачIоагIъяь йолкхий бокъонаш. ГIулакх латт царех биззагIа пайда эцарах.

Укх тIехьарча хана парте Iоавьй социалистически общественни кулгалдара керда опыт. Вай дикагIа пайда эц воай строя совленех, торбех. Царех я, белгаха аьлча, организованность, наьхен санхетам. Цигара хьадоагIаш да порядок, дисциплина чIоагIъяра вай терко елга.

Организованностах, порядках доал дош — вайна керттера а принципиальни а да. Цох аьлча шин тайпара уйла хила йиш яц. ХIама бе-башха ца хетарах, бехктохкам боацаш хиларах общественна дукхьал материальни зе хинна Iен. Царех нIенхаштта социальни, нравственни зе доал. Из дика хов вайна, коммунисташта, миллионаш болча советски наха. Цудухьа вайоагIа доагIаш да къахьегама, производственни, плановни, пачхьалкхен дисциплина айяра, социалистически законность чIоагIъяра парте чакхдаьла гIулакхаш дерригача халкъо могадар.

Цу даьгие хIанале цхьадола хIама де вIаштIехьдаьннад. ХIьата массанена хов производственни гIулакхашта, вай общественни вахаре, кьаштдале, наьха доггуйлаца цох мел беркат даьннад. Цхьабаьгьда, дерригa а даь даьннад аьлча нийса курадацар. А, новкъостий, вахаро хьакьоех укхаза цхьанена дикача а мело е йиш йоацалга.

Вай экономика дегIакхувлара керттерча достамех аьлча, уж парте хьалда белгальяьй. Интенсификаце, Iилманеи техниканеи карагIдаьнарах сихагIча тайпара производствана юкъехкувлар, йоккхий комплексни программаш чакхъяхар — цу дерригие бухсоцача хьаьчача дикала кердача боарам тIа даха деза вай общества хIама хьаду ниваш.

Цхьанкхашта эргаликха оаш я экономикана доал дара система, вай ерригa боахама механизм. Цу даьлъера болх дIаболлаьх мере бац. Предприятей бокъонаш шерьяра а бехктохкам айбара а йоккхача масштабагIа йола экономически эксперимент чулоац цо шийна. ГIулакхаш дара даьгье боахам лелабеча керда формаш а методаш а лехаш я. Шеко яц, цар дукха а пайдане хIамаш хургхилара, вайна торо дургъя лоархIаме стратегически проблема кхоачашъе — берригача халкъа боахама эффективность айе. Хьадувла, хIьата, вошка хоатталга вай: экспериментех хьахуларашка хьежача цхьаболча боахама кулгалхоша шоаш гойта мелал дIахьулае, къаьнача тайпара болх бе гIертарга хиланий цох? Бокъонца аьлча, экономически структураш эргайоахилга бехктохкама гIулакх да. Укхаза новкъе хургдац хьаьгъалера къаьна правило лелайича: воркIаза диста, цикъа тела. Цхьабаькъа, цо цхьаккхий дийца а вIалхарбахад хувцадена хьалаш, вахаро керда дIаделхараш вIалла а термалле ца лоараш.

Массе а боарамашка хIама дукхагIа бIубенна лелар, кердадар майрра лехар, нагахьа санна экономика эффективность айира, халкъа хьал-торо тоалра эше корта а болаш риск лелаяр — из да вай воай боахама кадраша дарга хьежаш дар. Шоана хов, экономика дегIайоалаяра принципиальни дешаех кийча а бах нассели сопам дIадаьнача шера КПСС ЦК а правительства а тIайицалга.

Производства эффективность айра, мохк экономически дегIакхувлалга сихдара партийни а боахама а организаша белгала рычагаш елар цу решенеша.

Белгалдаь гIулакхаш, хIьата уж дуккхьал боахама хиннa ца Iеш, Iалаьмате бокхьа политически а лоархIам болаш да. Чакхдоахаргла, нагахьа санна уж кхоачашделга хIара партийни организаце, хIара болхлочун деннарча балла кертера чулоацам хуле.

Таханарча ден декхараш кхоачашдеш вай тьакхола кхоаниеи доаккхагIа дола мулаш дахара эшаш дар. Хетаргахьа, вай кхоаларча денах, шийттазагIча питилеткаш доаккхаш дукха хIара а хьалхо дале а, бакъда, бе безача балла кертера проблемаш, кертера достамаш хIаннае а гуш да.

Производстве кIоаргдача дикала хувцамий хьылг айолаю, вай халкъа боахама дерригача доаъонта интенсификаца елга дIайолаю питилетка хила еза кертерча даьлъе кердача питилеткаш. Вай хахара материально-технически база, доал дара система керда, кхы а дикагIа хьисапаш долаш хила еза.

Цуд кIезигагIча лоархIаме дац хIанз советски общества экономически, социальни, духовни прогресса кхы а айхагIа вIашш йиза хулга Iалашдар. Экономика дикала кердача боарам тIа яккха йиш яц цу гIулакха эша социальни идеологически предпосылкаш хьа ца йича. Цу тайпара, социалистически сакхетам дегIакхувлара даьгье хьатта проблемаш къестае йиш яц экономически социальни политика чIагIтIача лердах когIортолга а еш мара.

Керда дуне хьадир из да кердача дунен саг хьавара, из идейно-нравственни дегIаалара кIаьд ца душ йоакхо е еза яхилга. Дуккхьал цу позице тIара хьежар, хоаш долча бесса, идеологически, массово-политически балха дешаш ЦК июньски Пленум. Цун устанокашка хьежна парти гIертаргъа из бокх дегIаена социализм эргаяккха тоалра хьакъехьарча доккхайчен чоалханечен декхараш ма эшшара хилийта.

Цу дешай уйла цар комплексе яйтар, хаьдда а йIаьххача хана а йола уж къестадара стратеги белгаяр, вай хIара дешнa де дешача гIулакхий коммунистически перспективашара бувзам дIагойтар из да партийни программа кердача редакце вайна дела дезар. ЧIоагIа лоархIаме хет Центральни Комитета из кийчъяр.

Новкъостий! Вай мохк дIахо дегIаахара план оттаеш, вай йиш яц дунен тIа отташ латта хьал тергал ца де. ХIьата из, шоана ма харра, чоалхане а низкъьала а да. Цу хьалашка кхы а бокхагIа лоархIам болаш хул арахьарча политика даьгье партен Советски пачхьалкхен нийса никъ лелар.

ЧIоагIача машара, халкъий паргIатони кортамукъаленa гIулакх бахьанера къоасам диллa а хинаб Юрий Владимирович Андропова керттера тергам тIалоаттабеш дола хIама. Цо кулгал а деш формировани ЦК Политбюро а вай пачхьалкхен Iаьдала иттара лаккхагIча органаша а цу [illegible] принципашка дьехкна йолча хьинарача арахьарча политикаш. Адамашна тIера дунен ядерни тIема кхерам дIабаккхара тIеррайьача политикана. Из я хIанзарча исторически этапера хIаьилен тIара башхалоаш КПСС тIехьарча съездана белгальйяь ленински машара политика, из я советски халкъа, долча бесса аьлча, дунен кхыча халкъий а, оалаьрча хьашташта ма эшшара. ХIьата, вай хаьдда дIаяхь цу политикана воаш цхьа гIа а тIеридар ца хилар.

Къаьхта гуш да, новкъостий, машар ца болийтарен чIоагIбарен гIулакха толам дуккхача даьгье социалистически махкаша дунен арене доаттаеча влияние йоккхалех, цар гIулакхаш хьинаре дагалаьца хIама долаш а бартагIа а делахарах тийша хургхилар. Вай мехкаша чIоагIа машар хьаштдолаш да. Дагаляьцa дола из хIалла кхоачашдара вай гIертаргда социализма дерригача мехкашца цхьане леладу гIулакхаш шерде. Социалистически доттагIаен мехкашна цхьана леладу гIулакхаш ма мотта дегIадоаладарцеи кIоаргдарцеи — ерригача сферашка, шеко яц, экономически яр санна йола, лоархIаме сфера а чулоацаш — вай доккха даьгье доац тахан арча прогресса, халкъий кхерамании гIулакха юкъе.

Вошаш долча мехкашка вай ах: Советски Союз дIайоводача хана а куръя тешаме доттагIа хувцалургйоаца союзники.

Вай партен Советски пачхьалкхени арахьарча политика кIийленех цаI хинна а хинвай дIахо кург а и колониальни Iотгъам тIера дIа а кхесса шоай лоIаме дегIахара наьъ тIа даьннача халкъашцара барт. ХIьата, шеко яц, къаьстта хургба из цIьа дунен цхьай районе, тIаккхий кхьча районе цIий Iоухийтача низайн тIема цIера айна хIеране икувнчаш хьадеш долча империализма агрессивни низаша еш йола атакаш юхаетта еаш долча халкъашка. Халкъий кийса гIулакх хьалишар, цу тайпара долa кхувичаш дIадаха оарцагIловлар из а ба тахан. Лаьтта бохаргбоаца машар оттабера лоаттабеча къовсаме хилавне баргбоаца а лоархIаме а достам. Цу декхий хьакъехьара вай парте принципиальни позици йоаш, цIена, ааде я, хIьата цу тIа латтаргда вай тIера [illegible].

ХIана капиталистически мехкашцарча гIулакхех дувцаргда. Сийлахь-воккхача Ленина юхейитай вайна тайпа-тайпара общественни строеши йола пачхьалкхенаш машаре цхьана ехара принцип. Вай цу принципа тешаме да. ХIанз, ядерни герзаш социйса етталуча ракетийн бIаьхьерене а, хьалхагIа цIаькха а ца кийчача беса эшаш я из, хьалгъашта. Из вайна воагъадале а, капиталистически мехкий цхьаболя кулгалхой, дерригa тергалдича, из гIулакх боръонца кхетадеш бац. Е кхетадоаш бац.

Вайна дика гу шоана лелаечун уйла еш доацача, империализма агрессивни низий авантюристически гIулакхаша адамаши тахан тIоттабеш бола кхерам — хIьата воай оаз ма йоагIалера дувц вай цунах, цу кхерама дерригача даьттал тIарча халкъий тергам тIа а оаш. Вайна эшаш яц тIема кийчо ярa йоала совле, вай хета дац кхыча йоай лоIам тIагIертабе а.

Амма, этта тIема кийчоя рамовеси вай йохалийтаргъа яц. Цхьанна сага а ма хийла цу хьагъаьла хIезиг-дукха хинна а шеко: чурбаьннача авантюристий дIоахдена кортош шелде ма кхшаре средствашт хилийтара, вай дIахо а йоакхо еш хургда воай мехка обороноспособность чIоагIъяра деша. Из, новкъостий, машар чIоагIбара эзза Iалаьмате лоархIаме хIама да.

Сийлахь-йоккха социалистически держава шийна хилар тарра биззa кхетабу Советски Союзо машар шийна бохийтарен чIоагIбарен даьккхе халкъашта хьалхашка шийна тIалатта бехктокхам. Вай кийча да ерригача континенташ тIарча пачхьалкхенашца шийна а оагIонна пайдане хургдолча тайпара цхьанне гIулакхаш леладе. Вай тIехьа да дунен халкъашта юкъера ерригa къоасаме проблемаш цIенхаштта-ча, цхьатаррарча бокъоний, конструктивни переговорий новкъа машаре къестадара.

СССР биззача боараме цхьана гIулакхаш лелаергда дунен халкъашта юкъера кхохкам кIезигбара практически гIулакхашца гIо де, дунен тIа тешаме атмосфера хьае кийча йолча ерригача пачхьалкхенашца. Кхыча дешашца аьлча — гIулакх тIема кийчо яргахьа а ца дугаш, бокъонца машара ларда чIоагIъяргахьа дугардарашца, хIьата оаха дерзI цу гIулакха биззача боараме пайда эца беза аьна йолаш болча ерригача рычагех, шеко яц, вIашагIийхийта Къаной Организации санна йола машар ца бохийтарен чIоагIбарен хьалар а чулоацаш.

Новкъостий, вай советски коммунисташ, бокъонца гIадваха да. Машаре кхоанен адамаши прогресси бахьан лоаттабеча къовсаме миллионаш болча классага гIоллареча вежараш цa, дунен коммунистически боллой болажа Iалаьмате дукхача отрядаца вай вIашш кулгаш а лийца цхьана долаш хьалрагIа. Пролетарски интернационализма принципашта хувцалургдоацаш тешаме долаш, вай бокхача безамцеи чIоагIа лоархIаши хьаллоацдоазол дехьарча воай новкъосташа къахьегамхой хьашташи бокъонаш [illegible] лоаттабу къовсам, вай царца дукхаш дола бувзамаш чIоагIъяраш воай декхар а гу.

Гой, ала безам бар, тахан вай парте дунен халкъашта юкъарча гIулакхашкарча наькхаш. Вай дет чухь тешаш а да из советски халкъо чIоагIа хьаллоацаш хиларах.

Новкъостий!

Шоашта карагIа мел даьннар советски наха дуез парте бeча балхаца. Боарам боацаш наха тешаме йола парти нах биззa тешаш я.

ХIаьшаш чакхьъаьннай партийни организацешкара отчетно-хоржаний кампаний. Цо цIаьхара а хьахекхар коммунисташ сакхетама боккха боарам хьинари долаш хилар. Кулгалдеча посташка хержаб авторитетни, опытни, хIама хоаш бола нах.

Пленума балха юкъе даьъа лоацаш ба парте крайкомий обкомий секретараш. Шуга, новкъостий, ала безам бар са къаьстта. Центральни Комитета дика хов шун декхарий, шун йоккхий го мел шера ба. Хов вай текущи, гаргагIара а стратегически а декхараш кхоачашдеча шоах тийша мел дукха да. ЦК Политбюро тешаш я промышленни производство чIоагIача темпаца дайкъулия Iалашдара. Кхачав программа толамца кхоачашъяра, наьха къахьегара хьинар айдара, халкъа вахара хьал тоадара тIадеркъдаь гIулакхаш кхоачашдара де йиш мел дар оаш дергхиларах. Цуница парте авангардни лоархIам лакхбергхиларах а.

Вай парте моллагIа а кхера пост — бехктохкаме пост. Партийни комитете харжарах парте членаша шоай новкъосташта душ долаш шиъ тайпара дола тешара кредит маркIа деза. Из тешам ше кхо ца веш къахьегарца бакъде а беза. Иштта, да хинна чакхъяьннача собранешта конференцешта кийке дакъа доацаш хиннарашa декъа нахаз. ХIана, СССР Лаккхехьарча Совете харжамаш дара гаргга тIертача хIана, ве дIадехаш доал дийхаз парте дIалу депутатела харжа кандидаташ баь оттабаьча, пачхьалкхен лаккхехьарча органа юкъегIоргболча коммунисташ а.

Кхоачалургбоацаш ба советски коммунистий низ — цар мугIараш кхотадаларца. Из низ бина хьагучабоал Ленина дешашца аьлча «Вай массане а, парте членаша, кхьан сиче санна гIулакхаш деча». Дуккхьал иштта гIулакхаш деш я КПСС ленински Центральни Комитет, цун кулгалдеш йола тIун — ЦК Политбюро. Цо йиш хулийт болхлой класса, ахархой, интеллигенце цхьоагIо. СССР халкъий вежарашхаларе доттагIал чIоагIдарга дугаш йола техка, массе а оагIорахьара эша решенеш тIаьзна.

Хьаьвра Юрий Владимировича дуккха низ дIабенна йола, бокъонаш йола партийни, гIулакхашцара а творчески а атмосфера парте Центральни Комитета болх бара хилалга дергдоаца хьал хиннад, хург а да. Из дIахо а КПСС авторитет лакхъяра, коммунистически хIама хьадара вайна хьалхашкара доккхийла чоалханеи декхараш толамца кхоачашдара бола тешам бе.

НОВКЪОСТА Н. А. ТИХОНОВА КЪАМАЬЛ

Деза новкъостий!

Коммунистически партега, вай халкъага, дунен тIарча коммунистически болхлойн боламга доккха во делад. Кхелхав Юрий Владимирович Андропов — вай партен советски пачхьалкхен гIоравьнна вола деятель, социалистически Даьхен цIера ала санна вола патриот, машари коммунизми бахьан кIаьд ца душ къовсам лоаттабьр.

Лоаца ха, шу соагIа, хьакхар Юрий Владимировича Центральни Комитета керте латташ. Бакъда, ма дукха да цу хана даьр. XXVI съезда новкъе а водаш, из творчески бIаьхий а беш парте КПСС Центральни Комитета кулгалдеш мохк бIубенна дIахьалхашка кхийдар экономически социальни прогресса дерригача достамашка.

Дукхача тайпара бар Юрий Владимировича баь болх, парте шийх тийша дIаеннача посташка цо дерригa шиъ [illegible] дIалора халкъа хьаштаща гIулакх дара.

Вайх хIаранена дика дагадоагIа социализма торонех пайда эцара, коммунисташ хьалъяра актуальни проблемаш кхоачашъяра хаьдда йола программа къоастаьь ЦК ноябрьски (1982 ш.) цун тIехьагIарчеи Пленумашкеи Юрий Владимировича [illegible] къамаьлаш.

Цо кхетанеи хьинарей лостам тедар экономика сихъаьдегIайоалаяра, халкъа боахама доаладелга эргадаьнкха тоадара, организованность а дисциплина а чIоагIъяра коммунисташ, берригa къахьегамхой оарцагIбоахаш Центральни Комитето, Политбюрое тIаберзабь баьча балха [illegible].

Коллективни опытаца чIоагIало а лувцаш, общественни дегIахар эшар кхетаме хьалаца а хоаш, Юрий Владимировича шиъ доккха дакъа лаьцар советски пачхьалкхен низ чIоагIбеш, советски наьха вахара хьал тоадеш парте баьча балха юкъе.

Цо тIагIертта къовсам лоаттабора парте арахьарча машара политика никъ, термоядерни тIема кхерам дIабаккхара, империализмо агрессивни лехараш хоадамбоалаш хIама тохара никъ дерригIа дIабахьара тIехьа.

Вайна массанена чIоагIа хала я вай партега, дерригача халкъага къахьча гIайгIа. Бакъда, коммунистий ленинцийн декхар да шоай мугIараш кхы а айхагIа кхотадар, партен халкъеи цхьоагIо чIоагIъяр.

ЦК Политбюро чIоагIа тешаш я дIахо а тешамеча ленински новкъа йха бола парте бохаргбоаца лоIам Центральни Комитета Пленумо берригача мохка хьалхашка, дерригача дуненна хьалхашка дIахьокхаргхила [illegible].

ТIагIертта а кхоан хIаманa тIаберзабь а дIахьоргба производствана интенсификаци ара, экономика эффективность лакхъяра Iилманеи-технически прогресс сихъяра. Кхачав программа кхоачашъяра, советски наьха материальни духовни хьашташ кхы диззагIа кхоачашдара КПСС исторически XXVI съездон цул тIехьагIарча ЦК Пленумашкеи оттабаь никъ.

Парте тIехье тIайоагIача хана а чIоагIъергья болхлой класса, колхозий ахархойи интеллигенцеи йохаргйоаца цхьоагIо, вай Даьхен халкъий вежарашха дола доттагIал.

КПСС-и Советски пачхьалкхени массане а тешаме хургъя машара, дерригача мехкий халкъашта юкъерча доттагIаеи вIашш гIулакхаш леладарей идеалашта, социальни прогресса идеалашта.

Деза новкъостий!

Политбюрос дийцар КПСС ЦК Генеральни секретарех дола дош, цхьа барт а болаш сона тIадиллар вай парте Центральни Комитета Генеральни секретаралла новкъост Черненко Константин Устинович харжа Пленумага ала.

Йиаьхий вахара школа яьккха за Константин Устинович. Боаъ цунна этта боаца вIаркочун къахьегам а, сагатечун гIулакх а, юрта районаш болх а.

Дукхача шерашка керте латтав из Красноярски, Пензенски, Молдавски партийни организацешкарча, КПСС ЦК аппаратерча керттерча балха бехктохкамеча участкашта.

Константин Устинович мичча а къахьегаш хиннавале а, цо массаза а хьахийкхав ше массай талантлайн организатор, марксистско-ленински идеай чIоагIагIа вола пропагандист, вай сийлахь-йоккхача парте политика чакхъяхара тIаькхьаре юкъайоргвоаца къовсамхо хилларах тарра.

Коммунисташта, советски наха дика вовз Константин Устинович, Коммунистически партен Советски пачхьалкхен гIоравьнна деятель, Леонид Ильич Брежнев, Юрий Владимирович Андропова хиннача тайпара болча ленински хьисаперча кулгалхой тешаме соратник хилларах тарра.

ЦК Политбюрон секретариатен болх беш волаш Константин Устиновича дукха хIама даьд общество дегIаахаре кхьъметтера дешаш кIоаргга кхетаделга, карагIдаьннарийн къоастаниза йисача проблемийн мах бера реалистически никъ лелабелга, кадрашкара доагIар дизза хьадекхийтен цу цхьан хинна дарра дикалар хилар лоаш гIулакх леладехгех, къахьегамхой инициативаш опыташ когтIортолга елга белгалагIа дола гIулакхаш долча партийни пачхьалкхени кулгала ленински стиль дегIакхуваларан чIоагIъяраш.

Шиъ хьинарца, новкъагIча гIулакхашарча новаторски наьъгъаха къахьа дегаш уре оттале, цхьа барт а болаш беча коллективни балла новкъостий кхотабе харж бегалоалаш за Константин Устинович.

Къаьстта белгалдаьнкха безам бар са массаза а нахаца хила лоаш, хIара сага — талантлаьи Iилманхо, е вIилеве металлург, сатечун нана, е къона кадаркхо ве вале а — кхала терко еш ле хилар.

Константин Устиновича белгалара даьъа лаьцад дегIаена социалистически общество эргайоахаш тоалра йоккхий теоретически проблемаш кийчъеча, КПСС идеологически гIулакхий йIаьххача перспективана лоархIа бIарча концепци хьеча.

Константин Устиновича атаре хьинарегIча тайпара даьъа доац машар боаш йолча вай арахьарча политика стратегически достамаш вIаштIехьдоахача, дунен халкъашта юкъерча коммунистически боллой боламе цхьоагIон кхотабалари чIоагIдара чакхдоахача КПСС гIулакхашка.

Вай новкъа бокхалошта вов, Константин Устиновича мехка оборонни низ чIоагIбара дешай. Герзашцара Низаш хIанзарчун тайпарча йолча техникаца кийчдара, Эскарей Флотей лични состава идейни кхетам дисбара мах чIоагIа уйла ю.

Политбюро дог тийша я, КПСС ЦК, Генеральни секретара поста тIа волча Константин Устиновича Черненкос вай парте боевой штаба де доагIача тайпара доал дергдоргах.

Ленински Центральни Комитетни кулгалдеча цун лаьроран гонахьа айхха кхотабенна болча, парте XXVI съездо, цул тIехьагIа хиннача цун Центральни Комитета Пленумаша оттальча, чакхдоахаргдолча гIулакхий къаьстачее хьадечи программаца Iалашбаь бола коммунисташ, берригa советски нах бIубенна хьем кхоаненга, вай сийлахь-йоккха Даьхе дIахо тоаелга шоай хьинарча къахьегамца Iалашде лоархIе бе уж.

Ю. В. АНДРОПОВ накъавоаккхаш я Москва

ТIаккхьачча сагото чIоагIа лазар дь ба вай мохк. Йоккха гIайгIа йоассалий берригача советски наха, дерригача прогрессивни адамий дегашка Юрий Владимирович Андропов кхалхарах долча вIалло. Укх денош ка ленински партен Советски пачхьалкхена, дунен халкъашта юкъерча коммунистически боллой болама гIоравьнна деятель накъавоаккхаш ба москвичаш, советски халкъ.

11 февраль. 14 сахьати 30 минута. Союзий ЦIен Колоннийн зал. Ю. В. Андропова тIехьара декхар дIадала баьхкаб КПСС ЦК Политбюро членаши членалла кандидаташи, КПСС ЦК секретараш, КПСС ЦК членаши членалла кандидаташи, КПСС Центральни ревизионни комиссе членаш. ГIайгIане баха йист ца хулаш къаст уж Юрий Владимирович Андроповцара.

Сийлахьча ха тIа отт новкъостий Г. А. Алиев, В. И. Воротников, М. С. Горбачев, В. В. Гришин, А. А. Громыко, Д. А. Кунаев, Г. В. Романов, М. С. Соломенцев, Н. А. Тихонов, Д. Ф. Устинов, К. У. Черненко, П. Н. Демичев, В. И. Долгих, В. В. Кузнецов, Б. Н. Пономарев, В. М. Чебриков, Э. А. Шеварднадзе, М. В. Зимянин, И. В. Капитонов, Е. К. Лигачев, К. В. Русаков, Н. И. Рыжков.

Цуд тIехьагIа Ю. В. Андропова дезалла гаргарча нах дIатIаболх Коммунистически партен Советски пачхьалкхени кулгалхой. Цар чIоагIа хала а хеташ водийбу парга.

15 сахьат даьлча Юрий Владимирович Андропов бIарг тоха чубут къахьегамхой. ЦIе-Iаьрза кIадаш хьалдийта я союзий ЦIен Колоннийн зал. Венна уллачое керте бувара ерзаьй цIе байракхаш. КIий тIаоттабеча тарсна юхе доацабелча совне латт ха тIа эта Советски Эскара тIемалой.

Тархена хьалхашка цIеча гIайбелгаш тIа — Даьхена хьалхашка Ю. В. Андропова карагIдайна доккхий хIамаш белгалдаьха совгIаташ: Социалистически Къахьегама Турпала «Марс ЖIовр» кхы доаш медаль, Ленина йиъ орден, Октябрьски Революце, ЦIеча Байракха, кхоъ Къахьегама ЦIеча Байракха орденаш, медалаш.

Венна уллачун кIайна юхе ягIай КПСС Центральни Комитетагара, СССР Лаккхехьарча Совета Президиумагара, СССР Министрий Советагара, КПСС МГК-агара, Моссовета исполкомагара, дезалгарен гаргарча нахагарен веноакаш.

Зале хьачукхуь керд-керда веноакаш — союзни республиканаш Компартей ЦК-ашкара, союзни республикай Лаккхехьарча Советий Президиумашкарен Министрий Советашкарен, министерствашкара а ведомствашкара а, КПСС МК-агарен Мособлсовета исполкомагарен, парте крайкомашкара а крайисполкомашкара а, парте обкомашкарен облисполкомашкарен, общественни организацешкара.

ЦIаьха а да кхоачалун [illegible] зале гIолле чаккхе бувла эзари а эзараш а бола нах — бе-беча новкъахий вахьаь, городен кортех къахьегамхой.

ТIьоетта гIайгIане ца симфонически оркестра айраш. ХIара кхо минут массаза йола хувцаду сийлалла ха. Тьоетта вахте — дIавоаккхалга вIаштIехьдоаккхача комиссе членаш, партийни советски боллой, министерствий ведомствий кулгалхой, производства хьалхалетараш, военачальникаш, Iилмай культурай деятелаш, общественноста викалаш.

(Дахьедоалар 3-ча агIо тIа).

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР КОММУНИСТАШКАРЕИ КЪАХЬЕГАМХОШКАРЕИ

КПСС Нохч-ГIалгIай обкомо, республика Лаккхехьарча Совета Президиумо, Министрий Совето, коммунисташа, берригача къахьегамхоша чIоагIа дега лазар хулаш гIайгIа ю партенеи халкъеи хинна цхьанна а хIаманца кийсалургдоаца хатар бахьан долаш — советски халкъа тешаме воI, Коммунистически партен Советски пачхьалкхени гIоравьнна деятель, машарни социальни прогресси тIехьара чIоагIагIа вола къовсамхо, дерригIа хьавоагIаш хинна марксист-ленинец, КПСС ЦК Генеральни секретарь, СССР Лаккхехьарча Совета Президиума Председатель тхона массанена а везе хинна Юрий Владимирович Андропов ха йоалаш кхалхарах.

Кхо ца деш дIаденна Юрий Владимировича дерригa вахар, Коммунистически партена, советски халкъа даь гIулакх, коммунистически кхоллама программа кхоачашъяра цо хьинаре чакхдоаьъа творчески гIулакхаш коммунисташта, берригача советски наха массаза а хургда хьалхашка латта декхараш кхоачашдара тIаберзаргбола, доши гIулакха цаI хургдола, адамлена дагалаттар — коммунизм гаргайоалаяра гIулакха дерригa вахар, политически хьакъьал, организаторски талант тIеердае хара дола масал.

Юрий Владимировича евача цIерана ювза бокъо а йолаш юва коммунисташа, советски наха общественни вахара ерригача сферашка укх тIехьарча хана хулаш йола позитивни процессаш. Дерригача халкъага саготон йоккха гIайгIен кхаьчача укх денош ка Юрий Владимирович Андропова сийрдача гIулакхашта хьалхашка кортош лоха Iоху а даккийта коммунисташа, Нохч-ГIалгIайчен берригача къахьегамхоша дош лу КПСС Центральни Комитета КПСС ЦК-ани цун Политбюрони гонахье кхы а айхагIа кхоталургхиларах.

КПСС НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМ, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАККХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМ, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР МИНИСТРИЙ СОВЕТ.

Ю. В. АНДРОПОВ накъавоаккхаш я Москва

(Чаккхе. Доладалар 2-чу агlо тlа).

Хьачубоагlа столицерча заводий, фабрикий, гlирсаш хьалдечара болхлой, бохкий lилманхой, учреждененийн проектин организацейн болхлой. Юрий Владимирович дуккха шераш Москваца айкха дуьзаденна да. Чlоагlа терко еши да санна lаьмерзев вар КПСС ЦК Генеральни секретарь столица болхлой классаца, массаза а уйла йора цо москвичашта эшарий, город дегlайоалаяра. Партен халкъен идеалашта са да кхоьдаш мутlахьа хилара дишлургдоаца масал а хиина деташка вусаргва Ю. В. Андропов Москверча къахьегамхошта, берригача москвичашта.

lарж делла ба берригa мохк. Коммунистически партен Советски пачхьалкхени кулгалхо дег тlара шоаш лоархlаш хилар хьахьокх советски наха.

Вай мохк дегlаахара еррига этапаш — Юрий Владимирович Андропова этапаш биографии. Къахьегама, гlуллакхаш юкхьанцарча питилеткай шерашка болало волаш дlадоладьад цо. КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лаккхехьарча Совета Президиума Председатела посташ тlа волаш шиш дерригa низаш знанеши дlатийннай цо вай Даьхен экономически оборонни низ чlоагlбара. Доккха да вай замаи актуальни проблемаш теоретически кийчъеча Ю. В. Андропова лаьца дакъа.

Цун къамаьлашка, балхашка кlоаргга хьайийллай советски общество дегlаахара даькъе хlайварча этапа белгалегlа йола башхалонаш, шаьра белгалдаьд коммунизм хьалъяра даькъе партен Советски пачхахьалкхени нарех перспективани деллараш.

КПСС кулгалхо шоаш дег тlара лоархlаш хилар хьатойт ленински парте ветеранаша. Ю. В. Андропова даим йоахо йора парте идеологически болх эргабоахаш тоабара, лакха нравственность чlоагlъяра, къахьегамхошта коммунистически lеетам балара гlуллакх хаддаккха тоадара.

Ю. В. Андропова вахар — советски кагирхой дег урауттадеш дола масал. Боккха кийчъ баьб цо Кагирхой Ленински Коммунистически Союза мутlарашка. Судоверфе ВЛКСМ ЦК комсорг, ВЛКСМ Ярославски обкома секретарь, цул тlехьагlа хьалхара секретарь хинав Юрий Владимирович. 1940 шера дено а ма дарра аьлча сийлахь-боккхача Даймехка тlема цу дерригача бирсача шерашка а Кареле комсомольски организацена керте лаьттав из. Классови чlоагlа, динагlйола гlуллакхе сатей самалаш йоахаш, халкъа хьаштаашта хийра мел долча хlамница машар болаш хила lомалу кагирхой Ю. В. Андроповгара.

Хьаулача наха юкъе дукха ба военни форма юваш бола нах. СССР оборона Совета Председатела, тlема шерашка партизански болаша хьакареча доакъашхочун шоаш дег тlаре сий деш хилар хьахьокх СССР Герзашцарча Низий тlемахоша. Шоай военни байракхаш Ю. В. Андропова сийна бухара а ерзаеш, шоай мутlараш укх гlайгlанеча деношка кхы а айкагlа кхотаду Советски Эскарон Тlема-Форла Флотон. Коммунистически партенек цун ленински Центральни Комитетан гонахье. Советски тlемахоша партенен халкъан дош лу. Эскарен Флотен фели тlема кийчон дlахо лакхьяра шоаш долла кlаьна дергхиларех, социализмана карагlдьинараш лоредара шоашта тlадехка денхараш де доагlача тайпара кхоачашдергхиларах.

Юрий Владимирович Андропов шоаш дег тlара лоархlаш хилар хьахьенлар цу дийнахьа кхтеш ээараш болча советски гражданаша. Советий Мехка коммунисташа, берригача къахьегамхоша партенен правительственен деш лу, социализма идеалашта лоархгlа ца боалаш хьалдоаттае. Даьхен экономически оборонни низ чlоагlбе лаьрагlа шоаш хиларах.

* * *

Чlоагlа lарж делла а Москва. Майдашкеи улицашкеи lохийнай lарж доллара ленташ хьсарчаде йола цlе байракхаш. Юрий Владимировича Андроповгара къесташ ба москвичаш.

12 февралe геттара lуйрейна кхелхачун дакъа чулла кlий Колонни зале отабеьча союзий Цlенгаьа хаддаьза хьаукаш яр столица еррагача районашкара кахьа колоннаш.

Чlоагlа гlайгlане ба чагlбувла заводийн фабрикайн болхлойн гlуллакхеро найн, учреждененийн lилмахохкама институтийн болхлой, lилман культуран дешалаш, тlема гlуллакхаш тlаре нах, кхашкен фермашкен къахьегамаш, деша баргlа кагирхой. Дег тlаре сий лу цар партен халкъен пхьоагlо дlахо чlоагlлуйта. Дегlаенача социализма общество эрагlбоахаш тоаелга, халкъа хьалторо лаккхъелга, вай Даьхен экономически оборонни низ чlоагlбелга шиш цlераш дуьзадейна волча сага.

Цу дийнахьа Колонни зале гlоаль аггlара хьалха чакхбаьлар Краснопресненски районa къахьегамхой. Ший революционни къахьегамен традицешца сий даьина я из район. Цlеча Пресне сий деш дег чу лоац ленински хьисапера кулгалхо, чlоагlагlа вола патриот, машарен социализмана тlехьара кlаьдлуш ца хиина къовсамхо.

Кlий тlалатача тархена юхе Колонни зала лениий дlоахкала союзий Цlей фойечу — бlаьш венокаш. Царна юкъе — Ставропольски края, Къулбаселе Хlирий АССР, Карельски АССР, Ярославски области коммунисташий, къахьегамхоштереи венокаш. Царна дика вовз из зара хьалгьа юкъер цу моттигашка юзаенна вола Юрий Владимирович Андропов.

Цlаккха а вахаддаш хьачуух нах. Хаддаза Колонни зале ух бе-беча моахалех болей бе-бе кхелхаш болей нах, тайп-тайпарча професси нах. Царех хlараенна деза да Юрий Владимировича гlуллакхаш.

— Ю. В. Андропова дерригa вахар дааза а ма дарра а советски халкъа, коммунизма сийлахь-доккхача гlуллакха хетаде дар, — йоах ЗИЛ-е цеха начальника Н. И. Быкова. — Цlаккха а кlаьд ца луш Юрий Владимировича чакхдоахача гlуллакхашка бувл москвичаш, берригача советски наха а санна. КПСС XXVI съездан цул тlехьагlарча КПСС ЦК Пленумийн решенеш дерригагlа чакхьяхара тlаберзабаь парте чlоагlа кийчъ. Цунна кlоаргга довза а довзар, цо хета а дора халкъе хьашташ. Ю. В. Андропова зикагlа сий дар хургда дуккхаеза Даьхе тоаяр дукха хьинар ца кхоадеш вай хьега кха.

...lарж делла хьаргаш я ехаш. Хlара кхо минут массаза йоал хувпалу сийлахьа яь. Кlийна юкъе вахте ватт СССР Лаккхехьарча Совета депутаташ, союзни республикий Лаккхехьарча Советий депутаташ. Социалистически Къахьегама Турпалаш, производстве хьалхалатераш, космонавташ, партийни, советски, общественни организацей вакалаш.

Дукха нах дlаленнад Ю. В. Андропов КПСС-ен Советски пачхьалкхени ленински арахьарча политики машар безаш бола дерригагlа хьабахьа кийчъ чакхбоаккхарa.

— Машар — вай lалламе йоккхий ахкаш кхоачашгара керттера хьаа, — йоах геолога Г. М. Хабалова. — Юрий Владимировича Андропова Заявленешка кхыча къамаьлашкен хьашехкай массане а кийчъара машара дуне халкъашта юкъера кхерамаления чlоагlъяра тlаерзаь парте лоархlамегlара конструктивни инициативаш, кlаьта уж машаре хьал а лоаттаяй.

Зале хьачубоагlа Подмосковья кхашкей фермашкей къахьегамаш. Механизатораш, доаркаш, хьайбаш леладераш, кхаш леладераш — кхоачашгьара Ю. В. Андропова дукха хlама ди йола СССР Кхачен программа чакхйоаккхача юкъарчал доалаш дакъа доалараш.

Гlайгlане бала гlар тата доваш боагlа Советски Герзашцарча Низий тlемахой. Колоннашка — салтий, летчикаш, моряка, училищий курсанташ, академешка деша баргlараш преподавателаши.

— СССР оборона Совета керте латташ, — йоах М. В. Фрунзе цlерагlча Военни академе воакхагlоачa преподавателa полковника Е. П. Миленина. — Ю. В. Андропова даим йоахо йора СССР Герзашцара Низаш дегlаоалаяра. Оаха дош лу, вай Даьхен оборонни низ советски тlемахоша массаза а хила боагlача боарамe лоаттабергхиларах.

Ю. В. Андропова сий деш холам бир Московски еррига Русси патриархa Пимена а ерсий православни килиза лаккхерча духовенства кхыча вакалаша а.

Парте Центральни Комитете, СССР Лаккхехьарча Совета Президиуме, СССР Министрий Советe, массови информаце средствай редакцешка укх деношка дукха телеграммаши письмоши ух советски нахе, шоаш чlоагlа гlайгlа еш хилар хьа а хьоькхаш. Даймехка карагlдуллараш хьинар ца кхоадеш къахьегарна дебадергхолга хьахайкадем.

...Вийса юкъелка йоллалца Юрий Владимирович Андропов тlеххьара бlарг тоха къахьега Москва. Доккха во да Коммунистически партега, вай пачхахьалкхента, хlара советски сагага денар. Укх гlайгlанеча деношка парте ленински Центральни Комитета, КПСС ЦК Политбюрона гонахьа кхы а айкагlа кхоталу Советски Союза коммунисташ, берригa къахьегамхой. Коммунистически партей советски халкъен йохаргйоаца цхьоагlо — вай общества кийн денали дуддуваш хьаьт.

(ТАСС).

ІАЛЬМАТЕ ХАЛА А ХЕТАШ

Чlоагlа деганта lеттьаш хала да кхалхоаш болча наха Коммунистически парте а Советски пачхахьалкхен а гlорваьнна деятель, социалистически Даьхен йоккха патриот, машара коммунизма балхан кlаьд ца луш къовсам лоаттабеш хьаьвна Юрий Владимирович Андропов кхалхар.

Цун организаторски торонаш, ленински тайпарча кулгалхочун талант боккъеча гучаьлар КПСС ЦК Генеральни секретарен СССР Лаккхехьарча Совета Президиума Председателен постанга цо болх баьча хана.

Доккха во да дениар. Укх гlайгlа тlаттача деношка кхы а айкагlа кхоталу советски халкъ партена, цун Центральни Комитета гонахьа. «Оаха дlахоьйоргда Юрий Владимировича Андропова шийна вахар, шийна знанеш опыта дlаелла гlуллакх. Кхетам бокха, организованность чlоагlа коллективистически гlуллакхаш лакха доалаш хургда вай, хьанаре кхы а хьегаш кхоачашдергда вай парте хьалкхашка оттадаь дерригa декхараш. lалашдергда вай сийлахь Даьхе дlахо дегlайоалаелга», — миттa йоах дерригача мехкa чакхьоалаш латтача траурни митингашка болхлоша, колхозникаша, интеллигенцеша, дешаш болча кагирхоша наьна.

Кераъ йоккха гlайгlа йолаш бар нефтеаппаратурни цехе гулбенна орден лелаеча «Красный молот» завода болхлой, инженераш, техникаш. Уж боалабаьб укхаза массанена а хала долча хlамо. Юрий Владимирович Андропова цlераца дувзар цар КПСС ЦК ноябрьски (1982 ш.) Пленум динначул тlехьагlа къаьстта холуш хиина шоай толамаш а кхоаларча денга шоаш доаза дог а. Болхлой классана юкъера хьаьаьнна вола Ю. В. Андропов цунах тешаш вар, цудукъа доазуа лоацаш боккха бар цунах бенна хиина тешам а.

— Дlаахар вайна юкъера ма ца кхобеш халкъан партенея гlуллакх дара даькъера массал хиина гlорваьнна вола кулгалхо, — аьлар траурни митинг хьаеллаш заводa профкома председателa В. И. Остапенко. — КПСС ЦК Генеральни секретари Советски пачхьалкхенна керте латтари волаш цо баь болх массала а раьза а волаш хьаллоадар дерригача советски халкъа. Машар ца бохийтара, ядерни тlом кхайкабераш юхатохара юкъе цо лаьцача даькъа лакха мах бора дерригача прогрессивни адамо.

Гулбеннарашта юкъе урагlдаха да гонахьа lаьржа го а болаш дола Ю. В. Андропова портреташ. Берригача къамаьлаш даьраяйоахар, кlоаргга хьаькъал хиларца, вахаре уйла дийна хиларца, эзделаца белгалваьнна хиннача Юрий Владимировича сийрда сибат даим латтаргда наьха дегешка.

— Воах кхы а дикагlа а беш, цу lалаьмате дикача коммунистан саги дега чулаьттача лаккхаленашка кхоачаргда вай, — аьлар газоэлектросварщика Х. М. Загаева.

— Цхьаккха а хlама дац планета тlарча халкъашта чlоагlача машарал дезагlен лоархlамегlен, — аьнна дlадоладир ший къамаьл чугуно-литейни цеха производственно-распределительни бюро начальника, Сийлахь-боккхача Даймехкa тlема ветерана В. И. Греймана. — Машара тlехьа лоаттабеча къовсама юкъе Ю. В. Андропова лаьца даькъа боарам боацаш доккха да. Вай удари болх хургба юкъарча кхерамзленна ха тlа летта вай Даьхен оборонни кхаа йола тешаме гаранти.

— Доккха во денача сахьате кхы а айкагlа кхоталургда вай коллективни баьчча — Советски Союза Коммунистически партена, цун ЦК, ленински Политбюрона гонахьа, — аьлар болат доалдеча В. Ф. Веденина.

Траурни митинге миттa къамаьлаш дир еза - йоккхача машиностроене балхахой профсоюза обкома секретара О. В. Маритчака, йоккхагlа волча мастера, нефтеаппаратурни цеха партбюро секретара П. А. Зимилова. Цар дийцар ший дерригача вахарца Ленина, парте, халкъа гlуллакхa тешаме хилара масал хиина Юрий Владимирович Андропова шоаш lалаьмате чlоагlа сий деш хиларах.

* * *

Траурно хийтъаь я технологически транспорта Октябрьски управлене цlе угоlок. Геттара lура бола болабалилехьа гулбелар укхаза лехкараши бурувдеттарши. Хилар дуккхача наха даьха а лоацаш йола митинг.

— Вай партега, дерригача советски халкъага доккха во хиллад — кхелхаь КПСС ЦК Генеральни секретарь, СССР Лаккхехьарча Совета Президиума Председатель, — цу дешашца хьайийллар митинг «Грознефть» объединенe партком секретара заместитела М. П. Вуеца. — Доккхий хlамаш даь а даьна халкъа гlуллакха ше баьча балхаца ше чlоагlа советски наха веза а хилийтар сий а даькхар Юрий Владимировича. Машара тlехьара декал дола къовсамхо волча цо де йоаш маьлвар дир термоядерни тlема кхерам дlабаккхара.

— Дуьнене а йоаш тешаме вар Юрий Владимирович Андропов, Сийлахь-Октябрьски Ленина гlуллакха. Ший берригa низ, знанеш, йоккхий опыт дlаlора цо парте политически организаторски болх тоабара, советски халкъа вахаре цун лоархlам лаккхбара, — бурув деттара балхий Октябрьски управлене начальника Э. С. Басина. — Из вар доккха хьаькъал а шера кругозор а йола саг, ше беча балхаца чlоагlдора цо дуьнен халкъашта юкъера гlуллакхаш.

Митинге къамаьлаш дир миттa бурильщика гlоанча В. И. Бочкарева, Сийлахь-боккхача Даймехка тlема вок хьашкочо, лехкичо - хьехам хочо А. П. Кудряшова, Октябрьски УТТ начальника Ю. Г. Грязнова, № 2 йолча автоколонна начальника Н. А. Байдаева, «Ханкала-2» яхача буровой начальника В. М. Коробова, Октябрьски УБР парткома секретаре Г. П. Куриноа. Деначa доккхача вонах дувцаш, цар кертагlдоахар ше дуьнен тlа мел лаьнахча хана Юрий Владимирович Андропова хьаллийца сийлахь-воккхача Ленина гlуллакх дlахо дlахьара мутlараш Коммунистически партена, цун Центральни Комитета кхы а айкагlа кхотале дешаш хилар.

* * *

КПСС а Советски пачхьалкхен а гlорваьнна деятель, машара а коммунизма а тlехьара хьинар дола къовсамхо кхалхар lалаьмате чlоагlа новкъа хилар Сунженски района къахьегамхошта.

lаьржа делла я колхозийн совхозийн централни усадьбаш, бригадийн станаш, промышленни предприятей корпусаш, райцентра, болхлой посёлкай, станицай улицаш. Дуккханахьа траурни митингаш хилар.

— Берригача советски наха санна, тха боахама къахьегамхошта а безлургбаш халкъа хьал-тоеро тоаяра, мехка экономически а оборонни а низ чlоагlбара Юрий Владимирович Андропова баь бераматe болх, — аьлар XIX партсъезда цlерагlча колхоза агронома В. А. Ванюченкос. — Вай, юрта боахама къахьегамхоша, эlоагlа лоархl мехка Кхачан программа кхоачашъяра юкъедиxий дакъа. Парте хьалхашка уйтталу декхараш толийе кхоачашдара низаш кхоадергдац вай.

Траурни митингашка къамаьлаш даьча «Путь к коммунизму» яхача колхоза доярка Э. Аквелас, цу боахамерча механизатора Р. Рамазанова, XX партсъезда цlерагlча колхоза сийлахьача колхозчо, къахьегама ветерана Г. И. Яковлева, цу колхоза кхоалагlча шурий комплекса заведующа А. Кузнос, кхычар дийцар коммунизма гlуллакха шоаш боарам боацаш мутlахьа хиларах, КПСС чура а арахьара а политика шоаш дег тlара къоабальеш хьалдоашши хиларах.

* * *

КПСС Центральни Комитета Генеральни секретарь, СССР Лаккхехьарча Совета Президиума Председатель Ю. В. Андропов кхалхар новкъа хиннача гlайгlен болх бувла централни усадьбе гулбеннабар «Зеленевский» совхоза къахьегамхой.

Таьзета митинг хьайиллар Наьсарен райисполкома председатела М. А. Зурабова.

Доккха хlалакетар хиннад Коммунистически партена, дерригача советски халкъа, аьлар цо. Вайна юкъе ваш хlана ленински парте гlорваьнна вола деятель, планета машар хилийтара тlехьа кlаьд ца луш къовсам лоаттабьар. Ю. В. Андропова дерригa вахар партен халкъен хьаштташта ше кхо ба вешгlуллакх даре хьоихам ба. Ю. В. Андропова дукха низ тlабахийтар мехка экономика дегlайоалаяра, социалистически Даймехка оборонни низ чlоагlбара, сидзел тоеро хьаделга юхтохара, ядерни тlема кхерам дlабаккхара. Ю. В. Андропова баь ма болх чlоагlа могабора советски наха, дерригача прогрессивни адамаша. Укх гlайгlанеча деношка КПСС Центральни Комитета тlаьхьех вай Ленински партена гонахьа кхы а чlоагlагlа кхоталара, халкъа боахама планаши социалистически декхараши кхоачашдара кхы а хьинаре къахьегара.

— Сона, дерригача советски наха а санна, чlоагlа халахет Ю. В. Андропов велла, — аьлар митинге къамаьл даьча звеньевойс Х. Евлоевe. — КПСС Центральни Комитета, СССР Лаккхехьарча Совета Президиуме, СССР Министрий Советa Коммунистически партега, советски халкъага даьча Кхайкарала жоп луш тха звенон коллектива доккха декхар тlаэц гектара тlара лерхlаш 200 центнер хоартолаш яха, хьалхагlа белгалдаь хиначул 50 центнер дукхагlа.

Хьинаре, йоккха осарле йолаш къахьегаш загалоаттабергва вай Ю. В. Андропов аьнна гулбеннараш тlахьийхар ше къамаьл деш вола волча коартолаш кхеечо. Социалистически Къахьегама Турпал А. Албогачиева.

* * *

Цхьаьккха йист ца хулаш минут яьихарца сий деш дагабехар КПСС Центральни Комитета Генеральни секретарь, СССР Лаккхехьарча Совета Президиума Председатель Юрий Владимирович Андропов Л. Н. Толстойн цlерагlча Нохч-Гlалгlай пачхьалкхен университета студенташи преподавателаши вуза актови зале дlаьча таьзета митинге.

Гlорваьнна вола вай хана партийни пачхьалкхени деятель, дерригача дуьнен тlа машар чlоагlбара тlехьа кlаьд ца луш къовсам лоаттабь Ю. В. Андропов кхалхар, советски нахай дерригача прогрессивни адамаша санна, чlоагlа халахеташ дир НГПТУ парткома секретара заместитела Б. И. Ткаченкос, университета ректора М. П. Павлова, французски мотта кафедра доцента Ф. П. Попова, студенташа Г. Федоровас, А. Альтигова, ВЛКСМ вуза комитета секретара заместитела В. Кашеева митинге даь къамаьлаш.

Вахаро вай мутlарашка юкъера дlааьнахача сага дувцилга йоацаш партен халкъен гlуллакха этта литтар, сийлахь-воккхача Ленина идеашта тешаме хилар массаза а дерригача советски наха хьоихаме хургда, йоахар таьзета митинге къамаьлаш даьраш.

Хаьал хьалхи вайна юкъера къаьста Ю. В. Андропов лекагlа загалоаттабар хургда хьаьд ца луш къахьегараш, дика дешарах, оттаеш юкъарчал доацаш Юрий Владимирович Андропова дакъа лаьца парте геттара йоккхий гlайгlа кхоачашгьярах.

* * *

Хlараеe дег чу йоккха гlайгlа хиина чубийнар Ю. В. Андропов кхалхарах бола хаам. Из туш дар СМУ-2 чу йоагlача. Социалистически Къахьегама Турпал Хадиев Шамсуди керте латтача бригаде хиннача траурни митинге даькъа лаьцар тега дечуйлах.

Митинг хьа а еллаш участка начальника С. Ахметханова дош лу болхлочо Талтаханов Мусостe.

— Йоккха гlайгlа я вай дерригача мехкага кхьачар, вахарцара къаьстав наьха хьашташ, наьа дагардараш довзаш хиина, къахьегама сага маьрша вахар хилийтара ший дерригa ниъ, хьинар дlалуш хиина КПСС ЦК Генеральни секретарь, СССР Лаккхехьарча Совета Президиума Председатель Ю. В. Андропов. Йоккха сагото тlаенача деношка вай массане а керттера декхар да хьансарча Коммунистически партена гонахьа кхы а чlоагlагlа кхотадалар, — аьлар цо.

Къамаьл ду бригаде экономиста Оздоева, Динас.

— Хала да Ю. В. Андропов — вай дерригача халкъа дика мел дар, сийрда мел дар дувзадеш хиина саг вайна юкъе ца хилар дагахоа. Хlара коммуниста этара дикагlа дола масал дар цуа вахар а къахьегама кийчъ а. Укх гlайгlа тlаенача деношка ва тlаьхьех бергa бригада къахьегамхой кхы тlа а дикагlа болх беш вай Даьхен низ совбахара.

* * *

Селхан, Гl. Ахриева цlерагlча назрановски «Электроинструмент» завода активи зале хилар Юрий Владимирович Андропов кхалхара хетаь траурни митинг. lалаьмате чlоагlа дага йоаьна а долаш, lарж делла тlайнцар предприяте болхлоша, инженерно-технически болхлоша, гlуллакхерча наха гlорваьнна вола политически а пачхьалкхен а деятель кхалхарах бола хоам.

Траурни митинг хьа а еллаш завода партбюро секретара В. Торшина аьлар:

— Вай хьамсарча партега, дерригача советски халкъага доккха во кхаьчад, миттa хала тlалаттача хана кхы а чlоагlагlа кхотадала деза вай хьамсарча Коммунистически партена гонахьа.

Берригача советски наха чlоагlа гlайгlане деношка да ерш, — аьлар завода керттерча инженера Хь. Тамасханова. Сатоха хала доаш доккха во денад вайга. Ю. В. Андропова кхалхарах Дуьнен тlа машар хилийтара, советски наьха хьал-торо тоаяра кlаьд ца луш къовсам лоаттабеш чакхбийнар из. Вай денхар да, — аьлар цо дlахо, — хьинаре къахьегарца Даьхен низ чlоагlбе.

Къамаьл дир Нохч-Гlалгlай АССР Лаккхехьарча Совета депутата, слесарий-сборщикий бригадира Н. Сультогова.

КПСС ЦЕНТРАЛЬНИ КОМИТЕТЕИ СССР МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ

Халкъа кхы тоаерах хьалу производстве гlуллакхаш ду системен дегlайоалаяра комплексни программа оттаярца дуьзадемма КПСС ЦК-ас СССР Министрий Советеи дийцад бытовой гlуллакхаш деча производственни объединенеи (предприятей) шоай мутъагlаре хоал шердаре бахача наха эшача гlуллакхаш боазагlа дара кхоачам берза бола безам сонбахкераш тlадероадьача гlуллакхий хьагъелхара дош.

Тlаийнача сонам тlа белгалдоаккх, бахача наха ду бытовой гlуллакхаш тоадара тlадероадаь гlуллакхий мехка дерригагlа чакхдоахаш, даьгьа материально-технически база дегlаухкаш чlоагlлуши хилар. Цунца цхьана бытовой гlуллакхаш дара боарам хlана а советски наха тlа-тlа дуккхагlа дlадехарашта дикаа моа луш бец. Доал дара системе эргадьякха тоае еваш а бытовой гlуллакхаш шердаран цар дикал лакхъяран цо хьинарегlа воадейств ергйолаш.

Къахьегама коллективай инициатива дегlайоалаяр, балхах хьахулачой хьалхара бехктохкам лакхбари бахача наха ду бытовой гlуллакхаш тоадарна цар безам дуккхагlа хилийтари духье КПСС Центральни Комитето СССР Министрий Советой тlайпний РСФСР бахача наха бытовой гlуллакхаш дара Министерства системе (Башкирски АССР-ен Коми АССР-ен бахача наха бытовой гlуллакхаш дара министерствашка, Алтайски крайисполкома, Астраханский, Ивановски, Кемеровски, Саратовски, Ярославски облисполкомий бахача наха бытовой гlуллакхаш дара управленешка) 1984 шера 1 июле денз дlайола а хьа бытовой гlуллакхий деча производственни объединенеи (предприятей) шоай мутъагlаре доал шердаран бахача наха эшача гlуллакхашка боазагlа кхоачам берза бола безам сонбахкхараш экономически эксперимент чакхъякхара РСФСР Министрий Советe еннa предложени.

Эксперимент чакхйоаккхача хана терхалдергдолаш да боахама механизм дlахо эргаьякхе тоаера, боахама гlуллакхий боарам балхах хьахуларашта хьалхара бытовой гlуллакхаш деча производственни объединенеи (предприятей) бехктокхам лаккхбара бола безам сонбахкара тlадероадаьча экономически организационни гlуллакхий системана практически тоха бергбола дош вlаштlехьдоаккхилга. Къаьстта уйла тlайохийт бахача наха заказий дикал тоаяра, уж кхоачашдара хаиш кийса лелаьяза, гlуллакхаш дара культура лаккхьяра ярг ца хилара.

Бытовой гlуллакхаш деча предприятейи организацейи гlуллакхий планировани еча мах бечей хана аттара чlоагlагlа лоархlам бу бахача наха мах телаш дола гlуллакхаш кхоачашдара объем лаккхьяра. lалашдаь хила деза боахама расчет шерра югъехьолга, производственни объединенешта (предприятешта) доал дара даьгъера къахьегама коллективай лоархlам лаккхбелга, производственни социальни дегlаахара дийнаш къестадара даьгъера цар тоаронаш шерьелга.

Сонам тlа белгалдоаккх, бытовой гlуллакхаш деш йолча предприятешка чакхйоаккха эксперимент боккхача лоархlаме хилар. Хьахьокх, из болх чакхбаьккхаро бахача наха бытовой гlуллакхаш дара сфере деча доала эффективни формаш методаш вlаштlехьъяха торо лургйолга.

Партийни, советски, боахама, профсоюзни, комсомольски организацешта тlадехкад наха чакхйоаккхача боаргlа кхоачам берза бытовой гlуллакхаш деча производственни объединенеи (предприятей) шоай мутъагlаре доал шердаран бахача наха эшача гlуллакхашка баьзагlа кхоачамберца бола безам сонбахкхарах тlадергзадаь оттадаь гlуллакхаш дерригагlа чакхдахара из могто гlо делга, тlаьхьа решенеш шерра дlайоагlийталга, уж кхоачашъяра хьалхара керттерча бехктокхам лакхбергбола гlуллакх lалашделга, советски наха бытовой гlуллакхаш дара боарам дикка лаккхбара декхараш кхоачашдар духьа болхлой къахьегамен творчески хьинар дегlаккхувалга.

* * *

КПСС ЦК-ас СССР Министрий Советeи сонам дегlабоалабеш правительства белгалдаьд экономически эксперимент чакхъякхе хьай да хьалаш.

Оттадаьд, производственни объединенешта (предприятешта) хlаьта миттa экспериментe даькъе доацача министерстваштей ведомстваштей бытовой гlуллакхаш дара объем чlоагlъелга, юрташка деча гlуллакхий объеми бахача наха мах телаш деча бытовой гlуллакхий объеми цунлара хьа а къоастеш. Эксперимент мел йолча хана дакъе цхьан боараме хургйолаш юкъейоалаю пайдаш тlара лакхе латтача организацешта пачхьалкхен бюджетeи отчислени, ера, алапе фонди поощрени фонди хьалра нормативаш.

Лакхе латтача организацешта хьоаххамаш экономически нормативаш деча гlуллакхий хlана лелаш дола мах хьакашт тарифаши шоаш дlахачийтачул тlехьагlа производственни объединенешa (предприятешa), хlаьта миттa экспериментe даькъе доацача министерствашей управленешкей шоаш кийч а еш уттаю экономически социальни дегlаахара, планаш, уж хьалтеха шоашта хиланза яргйоаца материальни ресурсаши а хlаьта миттa подрядни бахий лимиташ а хьежача лакхе латтача организацешта.

Сонам тlа къаьстта уйла тlаахийтай деча гlуллакхий дикал тоаяра, гlуллакхаш дара хаиш кийса лелаяйза культура лаккхъядена ярг ца хилара, квартирашта ремонт яр а, радиотелевизионни аппаратурана, бытовой машинаштей приборашта, бараккашта, мога гlирса, мебела, кхыча бытовой хlамашта ремонт яра а цар потребительски свойстваш юхаметтаоттаяра а, йlаьхкача хана лелаю хlамаш проката телача, фотоательешка, парикмахерскешка ду гlуллакхаш а хlаьта миттa юрташка бахача наха деш дола гlуллакхаш а шердара. Дlахо дегlадахкадеш де деча гlуллакхий шерда тайпаш прогрессивни формаши, къахьегамхошта заводашка, фабрикашка, гlишлош хьалъеча, учреждененшкей организацешкей, заказчика цlагlа деш дола гlуллакхаш. Керттерча гlуллакхашта кийсса, эксперимент еча хана чакхдаха оттадьад заказчика кхы тlа а царгlа комфорт хулийташ дола гlуллакхаш шердара деешаш.

Оттадьад, балхен социалистически кхьел итогаш еча хана производственни объединенеи (предприятей) гlуллакхий мах бытовой гlуллакхаш кхоачашдара оттаьь хийна плановни заданеш кхоачашдергах хьахиннарешка хьежа бе безаш хилар. Аьттув болашагlа долча хьал тlа оттаьь хургъя бахача наха мах телаш дола бытовой гlуллакхаш дара объем дукхагlа лакхъяь, заказий дикал тоаяь уж кхоачашдара хаиш лоацъяь, деча гlуллакхий культура лаккхъяь а хlаьта миттa пайда дукхагlа баь а йола коллективаш. Бытовой гlуллакхаш деча коллективой бахача наха заказий дикал ан уж кхоачашдара хаиштей хьалхара бехктокхам лакхбар духьа оттадаьд, гlуллакхаш дарах боагlа мах, массаза а хьар мо, заказаш кхоачашдаьчул тlехьагlа душ хилар.

Чакхдаха оттадаьд боахама расчет чlоагlъяра бытовой гlуллакхаш дара предприятей материальни база чlоагlъяра тlадероадаь гlуллакхаш. Цу гlуллакха оттадаьд, цар баь берригa пайда, стабильни нормативашка хьежжа лакхе латтача организашта дlатела дезача дакъа тlаь дlайиккхача, цар мукъагlа бусаш хилар.

Белгалдаьккхад, производственни объединенешта (предприятешта), эксперимента даькъе доацача министерствашей управленешкей lоаъ … доалахьара средствашь царгара хьаха йоагlаш ца хилар.

Сонам тlа белгалдаьд производственни объединенеш (предприятеш) материально-технически дакъагlа lалашъяра тlадероадаь гlуллакхаш. Российски торговле предприятештей организацештей мукъа бехкаб экспериментe даькъе доацача производственни объединенешта (предприятешта) бытовой гlуллакхаш дарца дувзадена бахача наха заказаш кхоачашхиланза даргдоаца товараш дlахеца. СССР Госснабе предприятештей промышленни предприятештей бокъо еннай СССР Госснабe территориальни организацешта дагаьлачул тlехьагlа нормативех совгlа шоашка йолей пайда эцаш йоацей оборудовани, инструмент, бийдах, материалаш, кондиционни доаца товараш бытовой гlуллакхаш деча производственни объединенешта (предприятешта) дохка.

Предприятештей организацештей бокъо еннай экспериментe даькъе даькъа лоацаш йолча производственни объединенеи (предприятей) бахача наха бытовой гlуллакхаш дара йола полуфабрикаташ, заготовкаш хьае, уж кхоачашхиланза эшача товарий производство боарам юкъе а йохийташ.

Бахача наха бытовой гlуллакхаш делга тоадара йола балхахой инициатива дегlайоалаяра, уж шоай балхахаран дикагlа терхалдеш хилийтара къахьегам вlаштlехьбаккхарех цунна наха мах телгеи оргадьякха тоадара тlадероадаь гlуллакхаш де лаьрхlа да. Тlадиллад практике шоаш дика йолга хьахьелла къахьегам вlаштlехьбаккхарех цунна стимулировани ярех хlана лелаш йола а керда а формаш шерагlа юкъейоалаяла:

цхьан мардагlа цунах тlехьара хьахинначуьга хьежжа къахьегамах мах телар, коллективни алапе деньарга къахьегама лаьцача даьгъакоэффициентах лелаш дер чулоацача боахама расчета принципах хийла-

-нйбу бригадни форма. Ие форма керттера а хиина дlаотта еш цехашка, мастерскоишка, ателешка, бытовой гlуллакхаш деш йолча кхыча производственни подразделенешка. Бригадашта юкъе болхлошца цlаена инженерно-технически болхлой гlуллакхера мели шахье а бокъо еннай:

бытовой гlуллакхаш деча предприятей коллективашта къаьст-къаьстача болхлоштей йола договорни форма. Договора тlа белгалдоаккх дака гlуллакхий хьачухиача еча выручкай производственни объединенешa (предприятешa) дlалаьхха еррийола юкъера сумма. Из дешай къоастабу хьачуйлаьчача выручках болхлой къахьегамах мах бахара хьовжеча средствай боарам. Ший а миттa къахьегамах лургдар выручке процентий хьисаппе тохаъ юкъедоаладе а;

дергдолча гlуллакхех хьачухкочарйола производственни объединенеи (предприятей) дlачуялиза ерийола кхоачашъеча выручка сумма къоастеш йола коллективаштей къаьст-къаьстача балхахоштей йола договорни форма. Выручке вож дакъа юкъарчал доацаш къахьегамах лучa мах хаъа йола, хlаране къахьегаме лоацача даькъега хьежжа болхлошта юкъе дерг;

керттерча бала хьал соцгlа юкъа цхьа болх беш болхлошцехьа цхьалагlа болх бара (шоаш болх беча е кхыча предприятe) хьалхашта лаьрхlа болхлошта, инженерно-технически балхахошта, гlуллакхерча наха йола подрядни форма. Цу формах къахьегаме мехала тlехьабенхара къахьегамах мах телара хьалхаш къоастаду лелаш йоача норм расценкай хlийлех тlа администраци бригадни (болхлошкен) дечa договора тlа;

студенташа, пенсионераша, инвалидаша, цlен-ношкаш дизза доацача болха ден е дизза доацача болха кlира хьелашкa бу болх. Цу тайпара йола форма юкъейоалае могаду дуккхагlча даьгъе бараккашта, мога гlирса, цlагlа лелаеча йlаьхкача гlирсаш ремонт еча, прокатни пунктийн пунктамо. Из хlама дика дергдоаца моттиг кийсъелча бокъо ду лакхе бийцача болхлошта деча хlамах нормаши выручка планаши лоагlагlа уттае;

бахача наха деш дола къаьст-къаьста заказаш кхоачашдара цlагlа деча болха форма.

Лаьрхlа да дошол лакхъелга дола гlуллакхаш шердалга lалашдара шоаш де. Цу даьгъе бийсахе, цlийшш дола деношка, цlагlа гlуллакхаш ду [...] служба а йолаш. Юкъедоаладаьд бахача наха заказех лакха художественни оригинальни индивидуальни разработка ярах юкъейоалъярах премеш телга.

Шерьгlа экспериментa юкъе даькъа доацача министерствай, управленей, производственни объединенеи, предприятей кулгалхой алапе фондах пайда ийбера йола боккъонаш. Производственни объединенейн предприятейн кулгалхошта бокъо еннай лакха квалификаци йолча болхлошта, инженерно-технически болхлошта, гlуллакхерча наха профессиональни гоншалах профсоюзни комитеташца дага а буллаш алапе фонд кхоарa чотах алапешта кхача тlадетта, оттаьй уж алапешта тlадеттараш белгалдара порядок.

Экспериментe юкъе даькъа лоацача производственни объединенеи (предприятей), министерствай, управленей кулгалхой, инженерно-технически болхлой, гlуллакхерча наха деш дола гlуллакхаш шердаран цар дикал лакхъяран безам тlабахийтара оттадаьд царна телача премей боарам дукхьаа нахагара ахча хьечу а кхоачаш деча гlуллакхий боарам совбаларга хьежжа хулийтаага. Укхаза производственни объединенеи (предприятей), министерствай, управленей кулгалхоштей аппаратахоркча кхыча болхлоштей премеш лелае бокъо ду бытовой гlуллакхаште реализаци ярах лаан кхоачашъяра.

Сонам тlа белгалдаьккхад, балхий дикал лоцъеш хилча, заказаш кхоачашдара хаиш телхаеш хилча керттерча боахама балхах йоагlаш йола преми еррига е цхьа дакъа ца луш хилар цу гlуллакха юкъарчал доацаш бахие бераша мотта, производственни объединенеи (предприятей) кулгалдеча балхашта а. Белгалдаьд административно-управленчески аппарата балхахой дукхала кхы а дикагlа регулировани еца а, хlаьта миттa къахьегама цар бола тlабохийталга а lалаш дергдоаш гlуллакхаш.

Дорзол дехьара

Социализма мехкашка

ЛАЬТТАН БЕРКАТ ЮХАДАР

Чехословаки санна болча баха нах сов дукха болча, промышленно девлабенача мехка кхоачам боллаш хилац юртбоахама лаьтташ. ВорхӀ миллион гектарага а кхачац республика лаьтта леладераш культураш дӀалоьш йола майда. Гектара тӀара чубахьа ялтийн культурай юкъера хьувкъам шоатнкъа центнерал тӀехбаьннаб. Кхачан продукташца шийн низаца ше Ӏалаш бара никъ лаьлеб мехко. Партe XVI съезда трибуна тӀара цу хьакъехьа иштта аьлар КПЧ ЦК Генеральни секретара Густав Гусака: «Хьалхарча аргӀана теркам тӀабоахийт вай нах кхачанца Ӏалашбар лаккхача боарам тӀа хилийтара, кхачан продуктийн юртбоахама бийдален производстве воашта эшарашца вай воаш Ӏалашдара боарам лакхбара. Керттера теркам тӀабохийт вай воашта а эшараш воаш Ӏалашделга лакхдара хӀийлен тӀара фактор йола баьцовгӀаш леладар ма хулла чехкагӀа дегӀадоладара».

Мехка баха нах тӀабеттталу. 15 миллионал тӀехбаьннаб уж хӀана. ХӀаьта бахача наха сага сих кхоачача оахача лаьттай майдага дийлача Европо эгтара тӀехьарча моттитех наӀ ЧССР — 044 гектар. Цудухьа латт иштта ира мохк кхоабаш долча лаьтта кхомбара дош.

Дукха го йиш я Чехословаке хьалъеш латташ йола гӀишлош. ДегӀауж городаш, кердача заводашта, электростанцешта, шахташта гонахьа хьалъю поселкаш. ХӀанзалца йолча хана аха йиш йолаш долча лаьттай чотагӀа дора уж хӀамаш. Духхьал Чехе тӀерадаьннад хӀамаш дӀаюьча лаьттана 1966—1979 шерашка 120 эзар гектар лаьтта. ХӀаьта, цунах 65 эзар гектар лаьтта кхы юха тӀа а кхетаргдоацаш дӀадаьннад юртбоахама фондашта юкъера, хӀана аьлча капитальни гӀишлон хьальяра хьожадир из.

Хьал хувцаделар, 1981 шера ЧССР правительства хьалхарча плане лаьтта леладерий хьашташ а оттадеш дола лаьттай хьакъехьара керда закон тӀайнйачул тӀехьагӀа. Нагахьа санна, хьалха гӀишлош еча организацешта де дезаш хиннар гӀишло хьалъяра хоадаьча майдах капитальни гӀишло хьалъяре хьахийцача ахчах 0,4—1,0 процент лаьттан даьна дӀалулга хиннадале, хӀанз хӀара цоашта хоадаеча гектара мегта. найде а ца эцаш уллача дӀадийнар во хулача лаьттан гектара рекультиваци е еза цар. ХӀаьта цу тайпара лаьтташ, геодезеи картографеи управлене данзеех, 106 эзар гектар да. Цул совгӀа, законо чӀогӀа дийхкад дӀадийннар дика хьувкъаш долча лаьтта моллагӀа гӀишлон балхаш делга.

Керда закон тӀайнйачул тӀехьагӀа Къулбаседехьарча Чехе хоалуш лаккъеннай рекультиваце темпаш. Из духхьал живописни край хинна Ӏац, из я наь бола химически заводаш, йоккхала электростанцеш, кӀор боаккха моттигаш а йолаш йола мехка лоархӀамегӀарчарех цаӀ йола промышленни область.

...Тхо тӀадолча кхаштен комсий бешамаштен юхха гӀолла шорттига додаш да Лаба яха дода хий. ГӀажип яхача лоам тӀара Ӏочухьежача гуш да яхаш, бешамаш, городашкарча цӀепой кирпишк йилла тховнаш. Эггара хьалхарча чешски летолисеца Космаса ма аллара, дукха бӀаьшеренаш хьалха ваьннав цу лоам тӀа проотец Чех шийн халкъ тӀехьа а долаш. «Ер лаьтта цецвоаккхаш дӀаьхий да, — цӀогӀа техад цо, гонахьенга бӀарг а ленна. — Шурен модан дукхьал Ӏоух укхаза, хиш чкъарех дязза да, хӀаьта хьунагӀа шортта оакхарий да. Хьажал ерза-м, вай лийха ше морг кхы доаца лаьтта да...» Хоаш хинадац цу хана чехий хьалхарча даьна цу лаьтта чоашка мел рузкъа доал. Укхаза дукхха тайпа кӀор боал. Шер-шера боаккх из 70 миллион тонн совгӀа. КӀора карьерашта — шахташ хьалъе а ца езаш лаьттан тӀа ба укхаза кӀор — ше тӀаккла моттиг дӀаяла йийзар массехк шу хьалха XVI бӀаьшере позднеготически стилах даь уникальни костел а долаш хиннача Мост яхача города а. Костел бӀарчча километр гаьна дӀадахьа дийзар.

ТӀеххьарча итт шера индустриальни объекташи наха чубаха цӀеношк хьалдари ткъаь итт эзар совгӀа гектар лаьтта хоадеде дийзар Къулбаседен Чехе. Республика кхыча областашка хоададаьчул дукхагӀа да из, амма дийза дартдоацаш хӀама дар, хӀана аьлча, къулбаседачешски кӀор мехка дукхача заводаштеи фабрикаштеи яц. Амма, промышленни предприятешта керда кӀора карьераш хьалъеш, укхаза йоаккхо ю Мост, Литвинова, Теплице, Хомутова, Кадани яха а Къулбаседачешски кӀора бассейнерча кхыча городашка а баха нах гонахьа кхаш, хьунаш, бешамаш а йолаш хилийтара деша.

КӀоре разработкаш чакхьяьнначул тӀехьагӀа лаьтташта рекультиваци [illegible] края Круший лоамий боахашкара Ӏалаьмате хоза пейзажаш юхаметтаоттаярга дӀайохийт Ӏалаьмате йоаккхий средствош. Нагахьа санна, ткъо шу хьалха цу гӀулаккхага дӀадахийта хиннар 11,7 миллион крон хиннадале, хӀанз уж гахьата дӀаухийт 185 миллион совгӀа крон.

Духхьал тӀехьарча массехк шера рекультиваци яьй Къулбаседен Чехе цхьан хана тӀадаьнна хӀама сов кӀегига хилагӀа «бетта ландшафташ» оадаш хинача йиъ эзар гектар совгӀа майдана. Отвалаш лаьттача моттиге дӀаегӀай 45 миллион га, хьаьнй хьуна паркаш, искусственни Ӏамаш а долаш, йола салоӀа зонаш. Эггара йоккхагӀа йола хий лоаттаду моттиг — 16 гектар лоац цун майда — хьалой Моста яхача города юхе кӀора карьер хиннача.

Беркат юхакхаьчача лаьттай докха даьа дӀаденнад лаьтта леладерашка — шин эзар совгӀа гектар. Кулгашца хьадаьча кхашка дика хьувкъ ялат а шекар доаккха свекла а.

Къулбаседен Чехе ма лархӀара, духхьал кӀор хьабаьнкха баьнначул тӀехьагӀа Ӏалама равновеси юхаметтаоттаяр хинна Ӏац лоархӀаме дар, иштта лоархӀаме да, керда карьераш хьаелла ча хана хьалтоссача лаьттах дас санна хьожаш пайда эцар. ХӀаьта укхаза дувцар да итташ миллионаш кубометраш хулаш дола лаьтта. Цунах пайда эц, масала, хьоанал кӀезига йоалла лаьтташ тоадаре. Дукха хӀама ца эшаш пюзза лаьхбеннаб 27 сантиметр лакха дикача лаьтта тӀоа тӀабиллача 2800 гектар долча лаьтта ювча юртбоахама культурай хьувкъам.

Мост яхача шахтерий городаулув дукха ха йоацаш хьахиннай республике эгтара йоккхагӀа йолча бешамех цаӀ — 240 гектар. Беш дӀайоглар, шеко яц, каст-каста деш хӀама да. Амма, гӀулакх миштад аьлча, цу 240 гектара тӀа цхьан хана кӀор боаккхаш балхаш даьд.

— Карарча шера лакха хьувкъам чубера оаха цу ювцаш йолча «кӀоре» гектараш тӀара, — дувц «Билина» яхача госхоза кулгалхоех цхьаъ Павел Шимачека. — Республика торгове сете дӀабахьийтар 2700 тонн соми 550 тонн компаш. Цу хьувкъамах ах рекультиваци яьча лаьттара чубера. ХӀаьта лаьтташ юхаметтаоттадара балхаш дӀахо а дергдиларгӀа, оаха хьахӀад бешамий продукци лоатталра хӀанзарча ханара храниллищаш [illegible].

Къулбаседачешски областе хӀана ден латт 4500 гектара рекультиваци яра бакхаш, на процесс йӀаьххача хана латташ а дукха кхаьхьега делаш а я. Планашка хьежа, шер-шера дӀатергда областа юртбоахама къахьегамхошта беркат юхаметтаоттадаь дола 300 гектар лаьтта.

Моника КЕММЛЕРОВА,
Орбис агентства корреспондент.

Валерий ЕНИН,
АПН спец. корр.
Прага—Москва.

«Зеленило—Београдера» хоздаргаш

«Зеленило — Београд» — иштта цӀи йолаш я Югославе кердача шера цӀейна юкъарчал доашаш ювзаенна йола объединени. Цо лоаттаю столице бахархошта корсамаш. ХӀаьта гӀо ду объединене шефаша — «Горана» яхача хьу лорае йолча шийн коӀамеча общества членаша.

ГӀулакх миштад аьлча, СФРЮ яьржай компоаь яха овла болча, долче ший кӀезига детт царна. «дийнача корсана» йоккха производство. Белграде а цун йистошка а хьаьлй 170 гектар дӀалоацаш йола питомникаш. «Дийна корсам» эцача хана инструкци лу, цу тӀа аьннад, къона га мишта лелае еза.

Кердача шера корсам кийчъеча бераша а боахкийбараш а доӀам баь яьча болашу, бахча надагара йорсамаш мах е телаш юхайе. Цул тӀехьагӀа дуккха ях корсамаш — уж дӀайогӀ паркашка, скверашка, улицаш тӀа. цӀенои коашка.

(АПН).

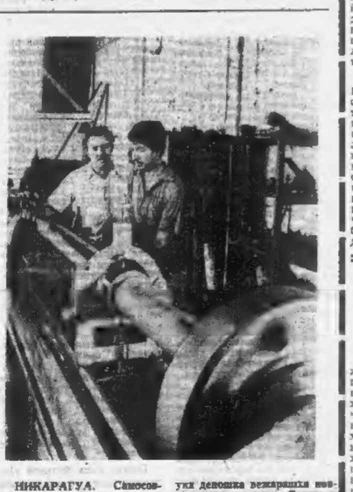

НИКАРАГУА. Самососки бандаш цӀенкха а ца социйтеш герза низаца агресси, США оагӀонгахьара экономически диверсеш леласше а, хуьца ца луш чакхбоахаш ба бохабаьн байхан боахаш юхаметтаоттабара, экономика айара тӀаберзабаь Сандинистски революце никъ. Къахьегаш ше нарадерзадаьраш лорадеш а Никарагуа. Республикана халача укх деношка вежарашха новкъостал ду цунна Советски Союзо, Кубас, кхыча социалистически мехкаша.

СУРТА ТӀА: ремонтни мастерске къонача никарагуанца Эдмундо Артола токара говзал Ӏомаяра новкъостал деш ва кубински специалист Мильвиа Пиней (аьрдехьа).

Г. НАДЕЖДИНА сурт.
(ТАСС).

БОЛХ БЕШ Я АГИТПУНКТАШ

СССР Лакхехьарча Совете хоржамаш дара город Грозне Заводской районе № 28 йолча хоржамий участка территоре тӀа 2000 совгӀа саг вах. Цигара агитпункт я В. И. Ленина цӀерагӀча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода общежитерча дӀеча уголоке.

— СССР Лакхехьарча Совете хоржамаш дарах оаха, цхьан оагӀорахьа советски демократе цӀей лоархӀ, — аьлар агитцентра заведующе, «Грознефтехимстрой» треста СРСУ-1 партбюро секретара Доценко Александр Александровича. — Боккха организационни болх баьб хоржамий комиссе членаша цун председатела, треста инженера П. И. Серикова кулга а деш.

Агитцентре хӀара дийнахьа агитатораш хуа дежурстве. Цар харжархошта хьехам лу шоашка деча хаттарашта, новкъостал ду. Нагахьа санна де дезаш моттиг нийсделча.

Агитационни болх дика бу СРСУ-4 мастера А. Руденкос, треста инженера Т. Дмитриенкос, СРСУ-5 слесара О. Блинова.

— Харжархошца вӀашагӀкхета йода со дог раьза хиле, — боах Дмитриенкос. — Хоржамий хьакъехьа цар даьча хаттара нийса жоп дала гӀерт со. Харжархошта дика вокз СССР Лакхехьарча Совета депутаталла харжа оттаваь кандидат В. И. Ленина цӀерагӀча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода воккхагӀвола оператор, Социалистически Къахьегама Турпал Н. И. Ведерников. Из нийх наьха бена тешам боабергбоаца саг ва.

З. АЮБОВ.

СССР Лакхехьарча Совета хоржамашта кийчо е йоаснача хана дена ткъо совгӀа мероприяти чакхъяьккхай Грознерча № 7 йолча хоржамий участке.

Агитпункта дежурнеша шоаш даь гӀулакхаш дувцаш долча книжка тӀа дежурне Яненко Александр Михайловича яздy: «Къона харжархой баьхкабар. ДӀайовзийтар «СССР Лакхехьарча Совете хоржамаш яраха йола Положени».

Агитатора юриста Моисеев Василий Семеновича яздy: «Харжархой баьхкабар. Аз царна дийцар хоржамех лаьца, деша могадир доагӀаш дола брошюраш. Даьча хаттарашта жоп делар».

Машинаьаьа ОРС-а профкома председатела Семенова Зинаида Сергеевнас книжкэ тӀа дувц: «Агитпункте баьхкача харжархошца Трофимова Диана Ивановнайца, Вагапова Малика Магомадовнайца, Соколов Алексей Васильевичаца къамаьл дир аз вай хоржамий советски демократически системах».

Шийн дневника тӀа агитатора Долгаев Вернс яздy 416 кварталерча цхьан цӀагӀа къонача харжархошта СССР Лакхехьарча Совете хоржамаш дара порядках ше беседа яь хилараh.

Хоржамашта ефа кийчонах, СССР Лакхехьарча Совета депутаталла харжа кандидаташ оттабаьча нахах дувцаш 436 квартале ший хинна къамаьл язду дневника тӀа агитатора Джабраилов Адамя. Цул тӀехьагӀа цо харжархошта дийцад дувен хӀакъашта юкъерча хьалах а.

ХӀанз агитатораша участке бахача нах дӀадовзийт КПСС ЦК-ас харжархошка даь Кхайкарал. Хьдда дола вахарера масалаш а доаладеш политически кхетама болх бу агитатораша Кодзоев Ӏамархана, Статвакина Надеждас, кхычар. Из шоаш деш агитатораша дувц СССР Лакхехьарча Совета депутаталла харжа кандидаташ болча нахах а.

Цул совгӀа, агитпункте правови а кхыча а болъенех бола хьехам эш йиш я харжархой.

Ю. ПОВАЛЯЕВ.

ДӀадахача шере а январь бетта а клапаш хаьал хьалха кхоачашъяьча швейни производствени объединене цхьоалагӀча филиале хьенаре къаьхегаш а диаза [illegible] декхараш кхоачашдеш а хьаьйоагӀа комсомолка Гайтукиева Радиmхана кулгалдеш йола швейн-мотористкай бригада.

Цу коллективо тег дешархой форма. Шоаш тегаш дола барзкъаш дика тегаш а, хӀара ден норма 10—15 процента тӀехкхоачашъеш а хьайоагӀа из бригада.

СУРТА ТӀА: бригадир Р. Гайтукиева (аьрдехьарьяр) швей-мотористка Н. Сугаипова.

З. БАТЧАЕВА сурт.

Сийлохь-йоккхача Котолон 40 шу дузаш

ЦӀИЙЦА ЧӀОАГӀДАЬ ДОТТАГӀАЛ

БаламагӀа улла беза тӀорми нийс а беш, сихагӀа адресаташ болча кхача гӀерташ йода Шаьлара бувзама шоллагӀча отделене почтальон Ташухаджиева Маруси. Дийсаьна вӀай каькатилг улл почтальона тӀорме чу. [illegible] военкомата повестка.

Лермонтова улица, № 2 йола цӀа, — адресах туллаш бӀаргкхийттар письмош кхухьачун. — Ер Бисултановга я. Язъеча хана адрес тувладаь хила мег цар. Ломали Абиевич къона саг мичав, тӀема ветеран ма ва, — шенъювлар почтальон. ХӀаьта а, сихъенна къаьна тӀемахо вахачахьа яхар из.

Чукхайкача, цӀагӀара хьавра ваьлар юкъерча дегӀара. унахцӀена, юхь тӀа боаллаш нуъ а болаш вола воккха саг. Военкомато яйта повестка Бисултановга дӀаелар бувзама болхочо.

ЦӀагӀа дӀачуваьлча, Ломали Абиевича юха а йийшар повестка: — Хьайца документаш а долаш Ӏуйранна итт сахьат доллаш военкомате [illegible].

Цу бийсана тхьовса ца могаш дукха иллар тӀема ветеран. Дагаухар тӀема дӀаьха шераш, шийна тӀем тӀа лаьтташ, новкъостий, доттагӀий. Цу хана геттара къона хиннача, ший лоӀамагӀа фронте вахача, тӀемахочов-пулеметчика дагадаьллар цхьа хӀама дар: моастагӀа сихагӀа воха а ваь маьршача вахаре юха цӀавертнилга. Цхьа Бисултанов хинна Ӏалар иштта из хеташ.

— Салтий чӀоагӀача доттагӀало, гитлеровски гӀаьпарахошцарча гоамало вӀашкаувзар тхо — Даьхе лораеш лаьттараш, — дагаух Бисултановна. — Эггара хьалха аз дакъа лаьцар 1943 шера Вязьмина юхе баьча тӀем тӀа.

Фронта тха участок болча гӀолла наступлени йолае лерхӀаш бар фашисташ. ЗӀамагӀвола лейтенанта Веселов Александр командир хиннача тха взводо аьлена юхе оборона лаьцар. Берда йистте дӀаоттаьяр станкова пулемет. Цигара дика бӀаргагора дерриге аьлаш цун тӀадоагӀа наькъаш. Сон шоллагӀа номер вола Юшковский Петрх пулемета юхе Ӏодийшар. Цул тӀехьагӀа ткъо минут яалехьа ракеташа сийрдаьккхар моастагӀий болчахьара сигале. Колоннаш а ль атака чухьийлхар фашисташ. ТеӀача гӀолла тха тыле кхача гӀерташ бар уж. Уралатташе а етташ автоматаш а йолаш аьли дизза боагӀар гитлеровцаш. Цхьатарра топаш яьлар тха салтий кӀийле лаьна багӀача флангашкахьара. Топий тата хеза гитлеровцаш Ӏобувлаш-хьалгӀуетташ чухьийлхар атаке.

Тха аргӀа а хьакхаьчар. ЦӀаьххха оаха пулемет а хьекха корзагӀбаьхар фашисташ, бӀарг хьа ца лоиххйташ тӀаьллача дашо юхасоцавир моастагӀа. ЮкъагӀйнсар фашистий атака. Дов юха а дош тӀехьашке баьлар уж. Цу тӀем тӀа са кога чов яйр. Юшковоке дӀайайххар из, хӀаьта дов ма дижжинге а, медсанбате дӀаэнгар цо со. Цул тӀаххьагӀа новкъосташа дувцарах хайра сона батальона командир воккхагӀвола лейтенант Петр Петрович Выборнов пулеметчинашта чӀоагӀа баркал оалаш хинилга, кхетаме тӀом барах, практически кийчо дика хиларах уж цо могаббьяга. Сон Юшковский Петри «За отвагу» яха медаль яла оттавир, — дагаух тӀема ветерана Ломали Абиевич Бисултановна.

Къаьнача тӀемахочо къаьстта хоза а хеташ дувца дог доагӀа шийн фронтовой доттагӀчох Петр Леонтьевич Юшковскех.

— Петр Леонтьевичацара са доттагӀал Пензенски областерча город Инзе пулеметаш Ӏомаеча подразделене тхо дешаш долча хана тоссаделар. Дешар чакхдаьначул тӀехьагӀа шаккхе а цхьан роте вохийтигага дийлар оаха, хӀаьта цул тӀехьагӀа дена вӀашагӀа къаьстадацар тхо.

Цхьан юкъа салаӀа Ӏохайшача, шоаш цхьаь бисача хана доттагӀчоа каст-каста дувцар Юшковский Петра шийн Белоруссех, цун хьунех, Ӏамех. Дог делхар бӀухочун шоай Полесье гӀолла моастагӀа лелаш, цо Ӏалам хӀалакдеш хилар, низ боацача хьоношка, доарахошка, кхалнахага, берашка цар гӀелал яхьаш хилар дагадехача.

— Сагот ма де Ӏа, Петр, кхы а чӀоагӀагӀа еттаргъя вай вай яхаргашта — фашисташта, Белоруссн мукъайоаккхаргъя, воай лаьттах шеца моттиг ютаргъяц хьа ца йоаккхаш, — Юшковске сатедора гаьнарча НохчГӀалгӀайчерча цун доттагӀчо.

— ТӀом чакхбаьлча, вӀаши хьоашалгӀа укаргда вай. ТӀаккха аз йовзийтаргъя хьона тхоай Кавказ, сай доттагӀий, везарий, йижарий.

МоастагӀчунца тӀом беш цхьане дукха хила йиш хилазар доттагӀий. Фронтовой вахара кхоло вӀашагӀа къаьстабир уж шиъ. Хала чов хиння вола Бисултанов гаьнна тыле хьачувоаллар, хӀаьта Юшковский кхычахьа вар тӀом беш.

ТӀом чакхбаьлар. Фронте тоссаденна шин бӀухочун доттагӀал довзар. ВӀаши дукха лийхар Бисултановеи Юшковскеи, дукха каькаташ кхахьийтар адресаш ха гӀерташ. Дукха ха йоацаш доттагӀчунгара каькат кхаьчар Бисултановга. Цу тӀа Петр Леонтьевича яздора:

— «Могаш-маьрша хилва хьо, са веза Ломали! Геттара чӀоагӀа гӀадвахар со хьогара письмо кхаьчача. Доккха дикахетар хилар сона, цӀийца чӀоагӀденна вай фронтовой доттагӀал кхаал дукха ха юкъе еннар аьнна, из довш дисарах. Воарам боацаш чӀоагӀа гӀадваха ва со сайна цхьана тӀема вала наькъаш даь вола доттагӀ карабь. Ӏа мел аьль фронтовой эпизодаш дагайоагӀа сона, уж йицъялийта йиш йолаш яц. ХӀанзарчарех йолча хозача городе Витебске вах со. Автопредприяте диспетчералла болх беш ва. Пенсе тӀа вола дукха ха яле а, цӀагӀа цагӀа сатец. Ӏа се хьоашалгӀа вехарах доккха баркал оал аз хьона. Ванза Ӏергвац со хьо волча хьоашалгӀа. Сайгахьара аз хьо а вех се волча хьоашалгӀа, веза Ломали. ВӀалла дувцилга а йоацаш лина хет сона вай вӀаши карадаь!»

Шаьларча школашка чӀоагӀа хьашт волаш хьаша ва Ломали Абиевич Бисултанов. Къаьнача тӀемахочун дувцарашка чӀоагӀа уйла тӀалхийте ладувгӀ комсомольцаша, пионераша, октябрята. Даьхе лораеш лаьттарашта тара хила гӀерт уж.

ТӀема совгӀаташ доахка костюм а ювлаш, шорттига гӀа боахаш воагӀа юрта юкъе гӀолла Сийлахь-боккхача Даймехка тӀема доакъашхо Ломали Бисултанов. Юртахошка сий деш ва из. Улица тӀа тӀема ветерана духьала кхет почтальон Ташухаджиева. ВӀашгӀюхе кхаьчача дӀа-хьа моаршалаш лу цар. Фронтовиа тӀема совгӀаташта юкъе юртарча почтальона бӀарг кхет цун ваькха тӀа лепаш уллача кердача медалах: «СССР Гераваппарча Низай 60 шу». ТӀаккха хайра цунна тӀема ветеранага райвоенкоматера повестка хӀана еннар. Салте — массаза а салте.

Н. ИРИСХАНОВ,
СССР журналистий союза член.

Пайдане вӀашагӀкхетар

Грозне В. И. Ленина цӀерагӀча культура Дворецe вӀашагӀкхийттабар республика халкъа образоване учреждений кулгалхой, промышленни предприятей, колхозийи совхозийи викалаш.

Совещани кхетаьяр «Юкъарча дешарен профессиональни школана реформа яра керттерча лостамех» йолча КПСС ЦК проектаца дувзадена республика халкъа образоване органаштои школай педагогически коллективаштеи хьалхашка латта декхараш дувцара.

Цу хьакъехьа доклад яьча Нохч-ГӀалгӀай АССР просвещено министра С. Молтаева аьлар: «Хьехархойи дешархойи коллективашка проект йийцача чакхдалац школа декхар. ХӀара педагог декхарийла ва учреждениешка, предприятешка, колхозашка, совхозашка, хоржамий участкашка КПСС ЦК проект ювцача даьа кхоа хургбола гражданаш кхетамца кхебеча партен халкъой тешам беннар ше волга кхета а деш».

Проектаца дувзадена дерхӀарех а дича бакъаьха хетарех а совещание корта болаш къамаьлаш дир Наурски районо заведующе В. Шатовас, В. И. Ленина цӀерагӀча ГНПЗ воккхагӀволча оператора Социалистически Къахьегама Турпала Н. Ведерникова, Нохч-ГӀалгӀай педагогически института ректора М. Умарова, Грозненски педучилища хьехархочо Ф. Газдиевас, кьамий школай Ӏилма-тохкама института филиала директора Я. Эскаджиева, Нохч-ГӀалгӀай пачхьалкхен университета психологен педагогикан кафедра заведующе В. Нам-Калика, иштта кхыбараша.

Совещане дакъа лоацаш бер КПСС Нохч-ГӀалгӀай обкома секретарь З. А. Яндиева, Министрий Совета председатела заместитель Т. У. Махмудхаджиева, ВЛКСМ Нохч-ГӀалгӀай обкома хьалхара секретарь Г. Х. Эльмурзаев, кхыбола бехктохкаме болалой.

Хь. АУШЕВА.

ЛОРА ХЬЕХАМАШ

ЛОРАЛЕ ГРИППАХ

Эггара чӀоагӀагӀа дӀадаржаш а хала а лазараш да грипп цуна тарра кхыдола шелалах хулеш лазараш. Вахача наьха унахцӀеноша чӀоагӀа зуламе доккха экономически зен доал цунтара: хӀара шера къахьегалургдоацача бувлача беррагача нахах 20 процент сугӀа бераш грипп бахьан долаш бус кхаца хьегалуш. Цудухьа, чӀоагӀа лоархӀаме да цун хьелгалонаш йовзар.

Из лазар, массаза а яхар мо, хьакхетаще а чӀоагӀа доладу. Из кхийттача хьалхарча дийнахьа а дена дегӀапара температура 38—39 градусага кхоачаш а кхы лакхагӀа а хул. Грипп кхийттача нахах дукхагӀбар корта лазаш, маьженаш кеглуш санна хеташ, гӀоарал дайнад яхаш летткъаш хул. Юххьаша, дукхагӀволча хана мераж юкъ цар, кхайнбу, дзара чам бов. Грипп кхийттача сага эггара боккхагӀбола кхераш ба осложненеш хилча. Царех эггара хьалхагӀа хулараш — пневмони, бронхиташ, отиташ, ангинаш.

ДукхагӀйолча хана поликлиникай лораша цӀагӀарча хьалашка ду грипп дарба. Больницешка Ӏо а буишабаь дарба деш лазар гаьна даьначеи осложненеш хилачеи унахошта, кагийча бераш. ХӀаьта иштта кхы тайпа а лазараш долаш болча къабеннача наха мара.

ТӀаккха, къовсам мишта лоаттабергба гриппаца? Грипнацеи цун осложненешеи лоаттабеча къовсаме боккха лоархӀаме да организм чӀогӀъяре физиопрофилактика средствашц. Грипп ца хетийтара пайда эц кхычча дикачеи практике техначеи способех а. Царех керттеръераш ера я: унахочунгара кхьччарна дӀа ца далийта хьалар; инфекци хьоьерашта дукъала оттаургӀолаш бехча наха организм чӀоагӀъяр, цу дакъе гриппана дукъала привинкаш-яра нахъкъаца а.

Организм гриппана дукъала оттаургӀолаш чӀоагӀъяра организмана мел эша витаминаш Ӏалашъе еза, къаьстта а витамин С (сом, баьцадаараш, хьонк, саьмарсаьх, н. кх. дӀ.). Цу витамино дукха хьоасашка болх дукъагӀа байт, микробаш цӀийх дӀаккхетийтац, цу тайппара гриппа вирусо беш бола зуламе Ӏоткъам байбу. Ден расворядок кхетаме лелаеш хилча а дукъала оттаургӀолаш низ болийт организмата.

Фегара а хӀамаш тӀара а грипп хьедерг хӀадакъяра лоаттабеча къовсаме низ бола средство я вахача цӀеношкеи болх беча помещенешкеи хаддаза керда фо чуахийтар, къаьстта а нах дукха вӀашагӀкхетача моттигашка: айнаштеи мебелаи хлорни кӀиран 0,2 процентни растворацеи (10 литр хина 20 грамм) хлорамина 2 процентни растворацеи (10 литр хина енкъача хлорамина 200 грамм) йоцаьь пахашк хьонк. Лазар даьржача хана цехашкеи кхыча производствени помещенешкеи, вокзалашка, тиккашка, кхычахьа грипп хьедергах фо цӀендара керда фо дукъагӀа чуахийта а хлорни кӀиран 0,2 процентни раствораца йоцаьча пахашкаца помещенешна уборка е а еза. Лазар кхераме даьржача хана берий утренникаш де мегийтац, кинотеатрашка сеансашта юкъера перерываш йӀаькъо помещенешка фо дикагӀа чукхетийтар духьа. Общественни кхача буача моттигашка, грипп кхийтта унахой болча дезалашка пхьегӀаш хьалхагӀа цӀена йиль а йиле, цул тӀехьагӀа кхехнаю. Унахочо лелаьдаь мерех хьекха йоьлакхаш, юхьмарех хьекха гаташ кхехнаде деза, хӀаьта бераша лоеваю хӀамаш — массазарча мойка чу йила.

Вай воаш тохадала деза гриппаца къовсам лоаттабара.

Г. ВАЛАН,
Республиканск санэпидстанце эпидемиолог.

Редактор
О. Б. ГАДАБОРШЕВ.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместителa — 2-85-07; бехктохкама секретара — 2-84-68; отделий: партийни вахара — 2-54-04; промышленностеи транспортеи — 2-65-01; юрта боахама — 2-47-84; культура — 2-64-75; кехаьай — 2-85-64; корректорске — 2-88-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-68; отделы: партийной жизни — 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-65-01; сельского хозяйства — 2-47-84; культуры — 2-64-75; писем — 2-85-64; корректорская — 2-88-88.

Газет арадувл шинарен; ерен, шоаттен деношка

СФ05050. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 646.